

Dnesek

Nezávislý
16
týdeník

ROČNÍK II.

V PRAZE 17. ČERVENCE 1947

CENA Kčs 3.50

Tajná diplomacie v lidovládě

BOHUMIL BÍLEK

O Marshallův plán

CATO

Není censury!

JAROSLAV DVOŘÁK

Několik úvah o »Svazu národní revoluce« Inž. K. RŮŽIČKA

Kompromisní návrh školské reformy

JAR. P. BLAŽEK

Zrušte národní správu nad F. X. Šaldou

Budou volby — Kdy vstupuje zákon v platnost? — Nové odborářství — Parlament nebo Kocourkov? — Aby byl obraz neskreslený — Technika a to ostatní — Sociální demokracie a Sokol — Volební právo nezletilých — Přibyslavský případ — Listárna redakce

VERŠE

naší mladé básnické generace

V NAKLADATELSTVÍ FR. BOROVIČ

Ivo Fleischmann:

SEVRĚNÁ OBLAKA

Lyrická sbírka, pramenící ze sváru materialistického vědomí s idealistickými sny. Brož. 36 Kčs.

Jaromír Hořec:

JASINA

Sbírka z let 1941-44, řadící se k předním projevům českého socialistického umění. Brož. 45 Kčs.

Eva Medková:

HORIČÍ KEŘ

Verše o bolestech a kráse života. — Brož. 45 Kčs.

Oldřich Mikulášek:

PODLE PLOTU

Sbírka citlivé intenzivní a osobité lyriky z let 1942 až 1945. Brož. 35 Kčs.

Jan Pilař:

POCHODNĚ

Citlivý a vpravdě básnický překlad výboru poesie polského odboje. Brož. 40 Kčs.

Vladimír Thiele:

PALETA LÁSKY

Zpěvné verše mladého básníka, který si již dobyl čestného místa mezi nastupující básnickou generací. 48 Kčs.

U KNIHKUPCŮ.



Za 27 a 1/2 roku

koupíme si s manželkou, synem a jeho ženou domek na venkově. Ušetříme naň, budeme-li kouřit z dutinek

Abadie

„Pochiňte s námi“

Za domek zaplatíme 100.000 Kčs. To ušetříme za 10.000 dní po 18 Kčs denně, protože 50 Paryžánek za 60 Kčs a 100 dutinek „Abadie“ dvojitá za Kčs 8.90 dají 100 cigaret, což se kouří velmi příjemně. Proti stejnému počtu cigaret celých ušetříme 30%, t. j. při denní spotřebě 60 cigaret 18 Kčs denně. A to se v kouření nijak omezují.



OBSAH DNEŠKA Č. 15: BEDŘICH GOLOMBEK: Sněmovna odchází na prázdniny. — MICHAL MAREŠ: Jiný diktátorek: ze Zamberka. — RADOVAN ŠIMÁČEK: Co víme o Německu? — JIRÍ BRDEČKA: Trnitá cesta k celulojové pravdě. — Inž. VLADIMÍR LIST: Diskuse o zemědělství. — Dr. J. B. SOUČEK: Rekněme si pravdu. — Naši ubozí budoucí dějepisci. — Předvolební boj o vesnici začal. — Byl bych plakal. — Nová byrokracie. — »Hlas osvobozených« a moje články v Dnešku. — Kniha a jiné zboží. — Sociální demokracie a Sokol. — Zlatá česká máma. — Listárna redakce.

Dnesek

Fidí Ferd. Peroutka

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.522. — Nevžadáné rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 2.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Veřtů. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 22.

Tajná diplomacie v lidovládě

»Nechť pařížská konference dopadne jakkoliv — stal se z ní prubiřský kámen: kdo na ni jel, přihlásil se k evropskému západu.«

To je výklad, který není v našem pojetí. Avšak tento výklad přijala většina světa. Naši státníci stále tvrdili, že není jen západu a východu, není jen černá a bílá, že je i barva šedivá, o níž Karel Čapek snad průkazně dokázal, že je barvou svou, s vlastním právem na život, ne jen kompromisem mezi černou a bílou. Bohužel, velmoci rozhodly jinak. Velmoci západní i východní. Dnes není podstatné zjišťovat, která velmoc do jaké míry k tomuto významnému rozhodnutí přispěla.

Svět je rozdělen na západ a na východ. Jsou lidé, kteří se utěšují nadějí, že ani toto rozhodnutí není konečné; neberme jim nadějí. Přispívejme, podle svých slabých sil, k tomu, aby nebylo konečné. Avšak řekněme hned, je-li svět rozdělen na dvě části, pak — svou polohou a v mezinárodní politice — patříme k východu. Ať chceme nebo nechceme. Což bylo právě dokázáno.

Západ je většinou národa bližší svým pojetím demokracie. Západ nám může dát většinu surovin, jichž nezbytně potřebujeme. Západ vždy kupoval většinu našich výrobků: dnes více než tři čtvrtiny. Naš vývoz na východ může, podle výroku ministra dr. Ripky, dosáhnout nejvýše třetiny našeho celého vývozu. Západ by nám v nejbližších letech umožnil vyšší životní úroveň než východ.

Východ nám dá v příštím roce 200 tisíc tun pšenice, 20 tisíc tun bavlny. Tato dvě čísla jsou příznačná: nebudeme hladověti, avšak budeme mít sotva nejnutnější na oděv. Většinu surovin pro náš velký textilní průmysl musíme, tak jako vždy, dovážet ze západu. A i kdyby se dnešní mírná hospodářská válka přiostrčila tak, že ze západu nedostaneme jediný vagon bavlny, zůstaneme východu věrni. Z důvodů mezinárodní politiky. Z důvodů německého nebezpečí. Nemůžeme a nebudeme jednat proti Rusku.

Máme smlouvy. Základním pilířem naší zahraniční politiky je spojenecká smlouva o přátelství a vzájemné pomoci se Sovětským svazem z 12. prosince 1943. V onom roce bylo rozhodnuto o naší příslušnosti k východu. Ne však teprve touto smlouvou — ta je jen vnějším vyjádřením skutečnosti. Několik měsíců před konferencí tří velmocí v Teheráně byl svět rozdělen na dvě sféry. President Beneš chtěl se dohodnout se Sovětským svazem přímo a dříve, než o nás budou velmoci bez nás rozhodovat. Je obecně známo, že chtěl odjet z Londýna do Moskvy již v létě roku 1943, hned po návratu ze své jarní cesty do Spojených států. Je rovněž obecně známo, že svou cestu odložil na zimu po velmi naléhavé žádosti britské vlády, zejména tehdejšího ministra zahraničních věcí Anthony Edena. Britové prohlašovali, že malé státy mají se svými smlouvami počkat, dokud neuzavřou základní, alespoň rámcovou dohodu velmoci mezi sebou.

Smlouva z 12. prosince 1943 je dobrovolným závazkem, který spontánně a bez nátlaku kohokoliv uzavřela jménem národa československá vláda ve vyhnanství.

Republika vždy plnila smlouvy.

To je významná, avšak přece jen formální stránka věci. Podstatné je, že po osvobození lid politiku emigrantské vlády přijal. Hlasoval o ní, když hlasoval o

stranách Národní fronty, které tuto politiku přejaly. Volby v květnu 1946 jsou dosud jediným průkazným projevem vůle lidu. Bílých listků — tedy hlasů proti — byl nepatrný zlomek. Většina voličů hlasovala pro socialismus. Zároveň většina voličů hlasovala pro demokracii západního pojetí.

Dnes otázka nezní: socialismus nebo ta demokracie, jež u nás je spjata se jménem Tomáše Masaryka. To je syntéza, o kterou, věříme, jednou bude usilovat celý svět. Mají-li pravdu ti, kdož vidí perspektivy nejčernější, je-li tedy nutno na delší dobu odložit víru v tuto syntézu v měřítku světovém, ani pak nemá nikdo právo na to, aby přestal usilovat o tuto syntézu v měřítku národním. Pro nás úkolem nejvyšším zůstává mravní příkaz: socialismus i demokracii.

Dlouho nebude války se zbraněmi. Tak či onak vydržíme válku hospodářskou. Avšak pozornosti největší, péče nejúzkostlivější vyžaduje válka politická, válka nervů. V to věřím jako novinář, který obvykle píše o národním hospodářství. Nedovedu zapomenout na dobu druhých republiky.

Nebudeme-li jednat jako muži, hrozí nám rozklad jednoty v národě. Budeme-li tajit pravdu, může se nám velmi snadno stát, že část lidu bude věřit ve správnost jiné politiky než vláda. Není hroživější představy nad onu, v níž se táhne uvnitř republiky ideologická barikáda mezi dvěma částmi národa. A nemylme se: nebude to celkem rovná čára mezi Moravou a Slovenskem. Bude to čára klikatá, projevující se v každém městě a ve většině rodin.

V těžkých dobách se nejtíže říká pravda. A přece jí není nikdy tolik zapotřebí, jako v těchto dnech.

V pondělí 7. července rozhodla vláda republiky, že se pařížské konference zúčastníme. Ve středu 9. července byli předseda vlády a dva její členové přijati generalisimem Stalinem. Ve čtvrtek 10. července rozhodla vláda republiky, že se pařížské konference nezúčastníme.

Potud hlavní známá fakta. Souvislost časová je každému zřejmá. Souvislost příčinná nezbytně vyžaduje přesného objasnění.

Poslední dny parlamentního zasedání, to byl kotel vřící vody. Již dlouho neviděli novináři pohromadě téměř tři sta lidí tak rozehvělých, tak znervosnělých a tak napjatých. Hlavní jejich starostí, promiňte, nebyly ony významné zemědělské zákony, ani ona »džungle«, kterou je třeba prozkoumat ve Zlíně. Hlavní jejich starostí bylo rozhodování vlády o Paříži.

Ministři jezdili do sněmovny, radili se s poslancekými kluby. Nikdo však neřekl jasně tomu tolik velebenému lidu, co se vlastně v Moskvě přihodilo. Byl na nás vykonán nátlak? Obecné přesvědčení zní, že byl. V kuloárech se říkalo, že ministři Gottwald, Masaryk a Drtina byli, v rozporu se všemi moskevskými zvyklostmi, přijati generalisimem Stalinem hned v den svého příchodu do Moskvy. To je pravda, o tom byla vydána i úřední zpráva. Další zprávy nelze prověřit. Zdá se, že se hned na počátku rozhovoru Stalin tázal, jak si to se svojí účastí v Paříži představujeme, když je nám známo, že se neúčastní ani Sověty, ani Poláci a Jugoslávci. Zdá se, že generalisimus rovnou pravil: »Čs. účast by byla vykládána jako akt, směřující proti přátelství se Sovětským svazem a ostatními slovanskými spojenci.« Tato věta je, jak známo, ve vládním prohlášení z 10. července. Podle jedné zprávy došlo pak k telefonickému rozhovo-

ru ministerského předsedy Gottwalda s Prahou, v níž Gottwald žádal, aby rozhodnutí o účasti bylo odvoláno a aby odvolání bylo jednomyslné. Tak to prý žádal na svém náměstku, dr. Zenklovi. Podle jiné zprávy tomu tak nebylo: nebylo telefonického rozhovoru, dr. Zenkl s nikým nemluvil. Žádost přišla z Moskvy telegraficky a požadavek jednotného usnesení v ní nebyl obsažen.

Známo je, že vláda jednala o věci po mnoho hodin, že ministři byli náhle svoláni k polednímu a že se vláda rozešla až pozdě večer. Práví se, že zasedání bylo přerušeno, aby mohl být požádán o radu prezident republiky. Práví se dále, že komunističtí ministři žádali, aby se ve vládním prohlášení neúčast ČSR na konferenci zdůvodnila tvrzením, že návrh americké pomoci je pokusem o zásah do suverenity států, jež pomoci vyžadují. Práví se, že všichni ostatní ministři tento návrh odmítli a že do prohlášení byly přejaty téměř doslova věty z Gottwaldova telegramu do Prahy, který zároveň podepsali i ministři Masaryk a Drtina.

Věříme, že rozhodnutí vlády bylo rozumné. Věříme zároveň, že by lid, kdyby znal všechny podstatné skutečnosti, s tímto rozhodnutím vlády Národní fronty ve zdrcující většině souhlasil. Věříme však, že lid má v demokracii právo na to, aby všechny podstatné skutečnosti znal.

Dnes je odkázán na dohady, na domněnky, na nepro- věřené zprávy o věcech, které ani poslanci — a tedy nejvyšší zástupci lidu ve státě — dokonale neznají a nemo- hou tedy potvrdit. Věříme, že tajná diplomacie byla vý- sadou režimů monarchistických, zejména absolutistických, a že vláda demokratická nemá ani práva, ani pří- činy, aby pravdu před lidem tajila.

Kolují dohady a domněnky, jež se mohou velmi ne- pěkně projevit v příštích volbách. Objektivní úsudek voličův je možný jen tehdy, zná-li objektivní fakta. Vě- říme, že československý člověk nezmění své přesvědčení, protože chápe, že Sovětský svaz svou politikou chrání nejen zájmy sovětské, nýbrž i německé sousedy před novým útokem. Německá odvěta: nikdy na ni nezapomí- nejme! Přirozeným naším spojencem jsou ti, kdo by jí byli stejně jako my ohroženi.

To jsou zásady naší zahraniční politiky, které v to- to případě věru nebyly vytvořeny, nýbrž jen znovu nám přivedeny na mysl. Nevyplyvá z nich však nic pro naši politiku vnitřní. Zde dále půjdeme svou cestou.

Bohumil Bílek

poznámky

Budou volby

Ještě hodně vody uplyne do příštích voleb, ale už je je- jich blízkost hodně znát. V ústavodárném Národním shro- máždění, v politických stranách, v tisku a jinde. Některý den to vypadá tak, jako by volby neměly být až v příštím roce, ale už po žních. Jistě příští volby přinesou přesuny mezi jed- notlivými stranami. Jaké tyto přesuny budou, povi určitě a přesně teprve součet hlasů z všech volebních učen.

Slyšíme velmi často, že i po příštích volbách bude záklá- dem naší politické práce Národní fronta, spolupráce všech českých a slovenských politických stran. Není v dohledné době jiných, lepších možností. Ale není dobře možné dělat dvě věci současně: Národní frontu a předvolební agitaci, kte- rá se velmi málo ohlíží na závazky, které vyplývají z účasti na Národní frontě. Což nemusí znamenat, že strany v Národ- ní frontě si budou navzájem odpouštět svoje poklesky nebo že se dohodnou na určitém rozdělení mocenských sfér, že se navzájem nebudou kritizovat. Národní fronta musí mít oti- žadost být něčím více než koalici, jak jsme ji znali v před- volební době; musí najít schopnost ovládat stranickou za- ujatost jednotlivých svých složek; musí být něčím více, než mechanickým slepenecem a pouhým s- učetem několika politic- kých stran.

Čím více se budou blížit volby, tím více bude mít Ná-

rodní fronta příležitosti a podnětů, aby se osvědčila. Velmi často slyšíme: lid si vládne sám. Velká část voličů však po- važuje svoji povinnost za skončenu odevzdáním hlasovacího lístku; pak už jen chce, aby parlament a vláda podle vý- sledků voleb dobře pracovaly a aby v mezích daných mož- nosti obstarávaly dobře zájmy celku a jednotlivých jeho čás- tí. Je jistě účelem voleb, aby ukázaly, jak je která strana silná. Ale hlavním jejich účelem je dát státu parlament a vládu, které by jednaly podle výsledků voleb.

Jistě příští volby se svými výsledky budou lišit od voleb posledních. Ale tyto změny nezpůsobí volební agitace, i kdy- by byla sebe hlasitější. Kdyby se naše politické strany upřim- ně dohodly a zavázaly, že omezí svoji agitaci na míru nej- menší, nešli by se výsledky příštích voleb příliš mnoho od výsledků voleb, které by se konaly přímo v bubnové palbě stranické agitace. Největší část této volební agitace jde do prázdna. Nemusíme příliš chválit naše voliče; ale tak je vyspělý, že si svůj politický úsudek, svůj poměr k politické straně netvoří jen podle plakátů na ohradách, podle drancův útoků v jednotlivých listech, podle volebních letáků, podle afér, která jedna strana připravuje proti druhé.

Zdá se, že politické strany ve své agitaci jsou nervosněj- ší, než jsou ti, k nimž se tato agitace obrací. Příliv a odliv mezi jednotlivými stranami je něco, co jen z menší části je závislé na stranické agitaci; z velké části se děje v duších čestných jednotlivců podle zkušenosti z denního života, z práce v továrně a kanceláři, podle zkušenosti z obcí, z národ- ních výborů, ze závodních rad, spolků atd. Nie by neztratily naše politické strany, kdyby se dohodly, že času, který je dělí od příštích voleb, užijí k společné práci a že vzájemně boje omezí na míru nejnужnější.

Národní fronta bude na dlouho základem naší politické práce. Tedy všechny strany mají být vládní. Ale před vol- bami každá z nich by ráda se před svými voliči zatvářila opozičně. A nebude v Národní frontě vůle přiznat toto vy- stupování pouze některé ze složek Národní fronty. Před vol- bami každá strana ráda před svými voliči vystupuje v roli kritika. Bude na Národní frontě, aby našla dobrý způsob autokritiky, aby se dovedla podívat kriticky na vlastní čín- nost, aby si uměla přiznat nedostatky a bolesti a aby měla dosti vnitřní kázně, aby mohla uvést na dobrou cestu tu stranu, která tuto cestu opouští. A hlavně: bude na Národní frontě, aby dovedla ovládnout předčasně vyspělou předvolební agitaci, aby se více ptala: co je ještě potřeba do voleb udě- lat? Je toho ještě mnoho a hluboký stín předvolební agitace by této práci nesvědčil.

V. G.

Kdy vstupuje zákon v platnost?

Na počátku roku 1946 ptal se Ferdinand Peroutka v článku »Nesrozumitelný dnešek« Ústřední rady odborů, proč všechna porevoluční opatření v podnicích, ať dobrá nebo vadná, mají být na její návrh jako celek schválena. Dodal, že existuje depřímující dojem, jako by konstruktivní zaujeli se v představitelích ÚRO oslabovalo. Temkrát vznikla po- lemika, která se rozběhla zcela jiným směrem a někde vy- ústila i v útok na soudce republiky. Oč tehdy vlastně šlo?

Ze závodů, podniků, továren a dílen odešli, lépe řečeno byli odstraněni, mimo jiné také zaměstnanci, kteří se nepro- vinili ničím jiným, než že byli tak či onak tomu oneb onomu nepohodní. Tito postižení, jimž ve většině případů nebylo řečeno, z čeho a kým jsou obviňováni, domáhali se a domá- hají se ještě dnes svého základního zaměstnaneckého práva, platného u nás s různými obměnami od roku 1910, aby, když již nemohou v závodě pracovat, byl jejich služební poměr rozváznán způsobem zákonitým, tedy normou, chránící za- městnance před zaměstnavatelem ustanoveními, o jejichž modernisaci se bojovalo v době první republiky řadu let. Viz, t. zv. lex Robert Klein.

Postižení se bránili, agenda soudů stoupala a rozsudky ve většině případů vyzněly ve prospěch strany žalující.

Do této situace, pro závodní rady, podniky, neúnosné a také i politicky nepřijemné, zasáhla Ústřední rada odborů s návrhem zákona, podle něhož na skončení pracovního pomě- ru zásahem plynoucím z důsledků revoluce (ať již proto, že proti zaměstnanci vzniklo důvodné podezření z činů trest- ného podle dekretu prezidenta republiky, anebo proto, že zaměstnanec vzbudil i jiným chováním proti sobě tak vážný odpor, že by nebylo lze spravedlivě požadovat na ostatních zaměstnancích, aby s ním dále spolupracovali), nutno hle- dět tak, že pracovní poměr byl dnem faktického skončení po- právu zrušen, a to i tehdy, když podle pracovní smlouvy

mohl být zrušen jen za zvláštních podmínek nebo po zvláštním zřízení. I když však jmenované podmínky nebyly vůbec dány a přece byl služební poměr skončen, přísluší takto postiženému nikoliv plat za výpovědní lhůtu a ve smluvní výši, nýbrž nejvýše 10.000 Kčs měsíčně, a to pouze za dobu 3 měsíců. Za ostatní dobu si má zaměstnanec dát započítat to, co ušetřil tím, že práci nekonal, jakož i to, co vydělal jiným zaměstnáním nebo co vydělati úmyslně zameškal. Zaměstnanec, jehož pracovní poměr zanikl, nepřislouží nárok na plnění, které bylo smlouveno pro případ skončení pracovního poměru. Spory z tohoto titulu nemají na návrh ÚRO projednávat podle zákona příslušné soudy, nýbrž soudy rozhodčí, které mají být zřízeny v sídlech okresních úřadů ochrany práce. Rozhodčím soudům se dává pravomoc, aby nově upravily podmínky pracovní smlouvy. Je-li v zájmu nerušeného oběhu závodu, aby se zaměstnanec nevrátil na své pracovní místo, může rozhodčí soud prohlásit pracovní poměr za vypověděný. Při úpravě pracovních podmínek má rozhodčí soud přihlídnout zejména k obsahu pracovních smluv obdobného druhu v jiných podnicích téhož nebo podobného odvětví a určí práva a závazky stran podle zásad slušnosti a účelnosti. Zruší-li rozhodčí soud, proti jehož rozhodnutí je možno se odvolat k vrchnímu rozhodčímu soudu, který má být jedině v Praze, některý závazek zaměstnavatelův nebo prohlásí-li služební poměr za vypověděný, může přiznat zaměstnanci přiměřené odškodné, nikoliv však více než 30.000 Kčs. Rozsudky mají exekuční vykonatelnost. Kromě toho ÚRO žádala, aby sporné otázky, které vznikly mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem ze zásahu do pracovního poměru a byly již vyřešeny smírem nebo pravomocným rozsudkem před dnem, kdy se návrh má státi zákonem, bylo možno u rozhodčího soudu rozsudek přezkoumat a nově rozhodnout.

Tento návrh ÚRO procházel po řadu měsíců sněmovními výbory, aby po mnoha obtížích byl 24. června 1946 publikován pod číslem 143 jako zákon ze dne 16. května 1946 ve Sbírce zákonů a nařízení se závěrečnou klauzulí, že tento zákon nabývá účinnost dnem vyhlášení a že jej provede ministr sociální péče a ochrany práce, dále ministr vnitra a zúčastnění ministři.

Avšak tento zákon, ačkoli již uplynulo od jeho uveřejnění v předepsané sbírce již 13 měsíců, dosud nevstoupil v praktickou účinnost. Po několikanásobné urgenci ministerstva spravedlnosti v ministerstvu sociální péče a ochrany práce navrhla ÚRO přisedící do obou rozhodčích instancí, zadaných zákonem. A tento návrh již po dalších několika měsících než v ministerstvu sociální péče bez povšimnutí a zřejmě není v tomto úřadě nejmenší chuti řídit se § 25 citovaného zákona. Bylo by na ÚRO, aby také ona urgovala, neboť z jejího popudu zákon vznikl. Postižení totiž používají ustanovení trestního a občanského zákona, který jim dovozuje také obranu, neboť nemohou čekat ještě další měsíce a měsíce na to, až resortní ministerstvo splní povinnost, uloženou jemu sněmovnou. Je zde vskutku podezření, že se konstruktivní zaujetí v ÚRO skutečně oslabuje.

Antonín Hořský

Nové odborářství

Projev posl. A. Zápotockého v plenární schůzi ÚRO byl ostrou kritikou znárodněných podniků; byl i kritikou odborových organizací a odborářů; při tom je to kritika, kterou sotva lze podezírat z nesouhlasu se znárodněním průmyslu anebo z toho, že by nemyslela na prospěch dělnictva. Je vidět, že odborové hnutí se neobejde bez upřímné a i tvrdé autokritiky.

Odborové hnutí stojí u nás před zcela novými úkoly. Dříve bylo obranou zaměstnanců proti zaměstnavatelům. Jeho síly byly před válkou oslabovány roztráštěností; skoro každá strana měla své odborové organizace a lidé, kteří v továrnách měli tutéž práci a tytéž bolesti a měli proto táhnout za jeden provaz, tloukli se mezi sebou podle rozličnosti svých politických názorů; a i zde platilo, že tam, kde se dva hádají, třetí se směje. Bylo proto velkým krokem kupředu, když po květnu roku 1945 vystoupilo jednotné odborové hnutí. A právě tak je potřebí také upřímně říci, že z posledních voleb do závodních rad toto jednotné hnutí odborové nevyšlo posíleno, ale oslabeno. Někde málo, někde hodně.

Není nesnadné najít theoreticky hranice mezi hnutím odborovým a hnutím politickým. Ale je to nesnadné v praxi. Neboť je-li a má-li být odborové hnutí jednotné, není jednotné hnutí politické; jde vedle sebe a dnes už i často i proti

sobě několika proudy. V továrnách a úřadech jsou politické závodní organizace. Je možné o nich myslit, že před volbami do závodních rad si tyto politické závodní organizace uloží krajní rezervu a že opravdu a svorně se budou snažit, aby do závodních rad byli zvoleni lidé bez ohledu na politické strany a jen podle toho, jak se kdo do závodní rady hodí? V každém případě poslední volby do závodních rad neposílily myšlenku jednotného odborového hnutí.

Odborové organizace mají hájit zájmy zaměstnanců a pracujících tak, jak vyrůstají v továrnách a úřadech, v dílnách a kancelářích. I zde se hodně změnilo. Jde-li předseda ÚRO do předsednictva vlády, najde tam muže, který patří k téže straně, jako on; a jde-li do ministerstva sociální péče, je situace stejná. A už v tom jsou vidět nové úkoly odborových organizací. Nemusí už tolik klásti důraz na boj, jako spíše na spolupráci, jako na to: dejme hlavy dohromady a poraďme se, co je nutné a co je také možné, jak bychom to udělali nejlépe pro všechny, atd.

Hlavní úkoly nového odborářství vyrůstají však z hlubokých změn v celém národním hospodářství, v průmyslových a jiných podnicích. V národních, v znárodněných podnicích není dělník — či spíše: nemá být — už jen zaměstnancem, který čeká, až zabouká sířena; nemá to být člověk, který od své odborové organizace jen žádá, aby mu vymohla nejvýhodnější kolektivní smlouvu, nejlepší mzdu, nejlepší dovolenou, nejvýhodnější pracovní podmínky a j. Vše to a jiné nemohou pustit odborové organizace se zřetele. Ale jejich hlavní úkol je v tom, aby v těch, kteří jsou v nich organizováni, provedli změnu, která je nutná, má-li být znárodnění úplné a úspěšné. Znárodnění průmyslu znamená také totiž zcela nový poměr pracujících k podniku. A jen část pracujících — těžko rozhodovat, jak velká — si to plně uvědomuje. Velká část i je dosud starou mentalitou; myslí často kapitalisticky: získat co nejvíce při nejmenší námaze. Získat co nejvíce pro sebe bez ohledu na to, zda to poškodí celek. Nestací dát jen do firmy, že podnik je znárodněn. Je potřebí znárodnit i duše pracujících. Je potřebí je přesvědčit o tom, že jsou podilníky jedné z největších sociálních reforem, jaká kdy u nás byla uskutečněna, že na nich a v první řadě na nich závisí zdar či neúspěch této reformy, která plným právem může být nazvána revolucí. A byla-li provedena revoluce v celé státní průmyslu, musí být provedena i revoluce v zaměstnancích průmyslových podniků. Až dosud toto zrevolucionování těchto duší a myslí postupuje velmi pomalu. V průmyslových a jiných podnicích nám vyrůstá nová buržoazie, která myslí jen na svůj osobní prospěch, na své vysoké platy, na své velké byty a vily, na auta a osobní pohodlí. A tak je to mezi drobnými zaměstnanci. Proto selhává tolik závodních rad. Některé jsou ve vleku politického stranictví, jiné mají na mysli osobní prospěch.

Je potřebí, aby odborové organizace vzaly na sebe tíhu velké převýhovy, která je právě tak velká jako potřebná. Ze zaměstnanců kapitalistického je potřebí vychovat zaměstnance socialistického. To neznamená jen dát mu do kapsy socialistickou legitimaci.

Socialisté tvrdili, že dovedou výrobu a celé hospodářství zorganizovat lépe, dokonaleji, než kapitalismus. Musí to nyní dokázat a provést. Je to možné. Je to také nutné. — Proč by zaměstnanec v národním podniku nemohl pracovat aspoň tak svědomitě, jako v době, kdy podnik byl majetkem kapitalisty nebo banky? Proč by ředitel národního podniku nemohl cítit aspoň tolik odpovědnosti jako v době, kdy podnik patřil kapitalistovi?

Nové odborářství musí vidět svůj úkol nejen v hájení bezprostředních zájmů pracujících, ale také, a to hlavně, v tom, aby bylo vzpruhou nové výroby. Musíme vyrábět více, lépe a laciněji. A pomáhat při tom, a to pomáhat hodně, to bude úkolem nového odborářství. Jsou v cizině lidé a kruhy, kterým se nelíbí naše znárodnění průmyslu. Ale nakonec rozhodne jakost a cena našich výrobků. Tím, že cizinci přesvědčíme o tom, že národní průmysl dovede vyrábět dobře a lacině, posloužíme myšlenku znárodnění. Úspěch našeho znárodnění bude velkým příspěvkem našeho národa k řešení podobných otázek i jinde. A to zase závisí na novém odborářství. Musí být podilníkem na celé přeměně našich závodů. Hlavně na přeměně v myšlení pracujících.

Odborové hnutí se musí hodně věnovat převýhově svých lidí. Volání po nových lidech je stále silnější. Odborové hnutí musí toto volání po nových lidech konkretizovat převýchovou k novému pojetí práce, povinností, závazků v průmyslových a jiných závodech. I k tomu potřebujeme jed-

notného odborového hnutí, hnutí nerozrušovaného politickým bojem. Na tom, aby se národnostní podařilo, má zájem komunistů právě tak jako lidovců, sociální demokratů nebo českých socialistů. A není proto rozhodující, je-li v čele závodní rady komunistů nebo někdo jiný, ale rozhoduje, jak návodní rada pracuje. Musíme návozy posuzovat ne podle toho, kdo má v závodní radě většinu, jak se podařilo vybojovat, osídřit, umluvit volby, ale podle toho, kolik tam mají zmetků, jak lidé chodí do práce, kolik stojí závodní rada, jaká je jakost výrobků, co říkají konsumenty, jak jsou spokojeni se zbožím v obchodě, jaký je průměrný výkon, jaký je poměr mezi počtem dělníků a úředníků atd.

Bude potřeba, aby odborové organizace se pronikavě ujaly práce kulturní. Snad jsou naše poměry jiné, ale i u nás je nutné zvýšit kulturní činnost odborových organizací. Je pravda, že se někde silně tímto směrem rozvíjí. Někdy až příliš ze široka. A snad právě proto se daly odstranit prvními neúspěchy. Kulturní práce je nutná, ale je k ní potřeba velké trpělivosti, vytrvalosti; je k ní potřeba zkušenosti; i zkušenosti z nezdaru; je nutno vidět lidi tak, jak jsou. A k této práci je potřeba zase jednoty, spolupráce, dohody, dobré vůle. Což v poslední době v četných odborových organizacích bylo značně ochromeno tím, že do odborových organizací byly vnášeny politické boje a že stranictví bylo v nich vybičováno do krajnosti; důsledek je: nezajímání, apatie, nečinnost.

Jednotné odborové hnutí znamená velkou moc. A velká moc znamená i velkou odpovědnost. Velkou odpovědnost za věc nikoli nepatrnou: za národnostní průmysl. Je potřeba velké odborářské výchovy, aby lidé v odborových organizacích si plně uvědomili dosah této odpovědnosti. V. G.

Parlament nebo Kocourkov?

Tento nápis zvolila „Mladá fronta“ pro referát o jednání v parlamentním výboru o osnově zákona o Jednotném svazu českých zemědělců. Jednání o této osnově bylo velmi rušné a místy i velmi nejasné. Ale stačí to na nápis: Parlament nebo Kocourkov?

Ústavodárné Národní shromáždění má jistě své vady. Vidíme je tuze neradi. To proto, že v ČNS vidíme představitelů a mrtvého lida a přejeme si, aby si byl plně vědom svých povinností i svého důstojství; zdravý parlament je nejlepší zárukou parlamentarismu a tím i demokracie. Proto také každý čtenář parlamentu a parlamentarismu byl rád, když v několika článcích, uvažujících o práci ČNS před prázdninami, byly uznány pokroky v práci parlamentu (svorně se uznává na př. zvýšení úrovně rozprav), i když ČNS má některá velká pasíva, v nichž pasíva úspěšně a kontrolní komise není na místě posledním. — Co vyvolalo rozhořčení „Mladé fronty“, že užila nápisu: Parlament nebo Kocourkov? Nápisu, který by klidnější a střízlivější pero sotva napsalo?

Příčina je v tom, že ústavodárné Národní shromáždění již delší čas se nemůže dohovět s ministrem zemědělství. I když i jiní ministři měli své šarvátky s parlamentními výbory, jsou neshody parlamentu s ministrem zemědělství daleko vážnější. Jistě by bylo záhodno, aby parlament a vlády si dobře rozuměly, aby se shodovaly na rozumném rozdělení práce, jak to odpovídá z jejich odlišného postavení. Je pravda, že vláda a parlament jsou složeny ze zástupců týchž politických stran a to v téměř poměru. Z čehož však nplyne, že parlament musí při všem svém jednání brát vše tak, jak je to v návrzích a osnovách, které mu předložejí. Jistě bychom si přáli, aby průběh jednání o zemědělských otázkách měl klidnější průběh. Ale nelze upřít sympatie parlamentu, který se nechce vzdát svého práva projednávat věci podle svého nejlepšího přesvědčení. Je však nevhodné a škodlivé obviňovat z reakčních sklonů většinu parlamentního výboru jen proto, že má jiný názor na řešení zemědělských otázek, než jak je nabízeno došlá osnova. V parlamentě a jeho výborech rozhoduje většina. Neříkáme, že většina má vždy a za všech okolností pravdu. Ani většina nemá ještě legitimaci k tomu, aby se neobdalo potřeb, ráznou, názorů a mínění těch, kteří jsou v menšině. Ale není výchovou k parlamentarismu, když většina parlamentního výboru je líčena jako opora reakce, jako nástroj zbytných a velkostatkářů jen proto, že má jiný názor, než jedna z několika stran, které dohromady tvoří parlament.

Reakci slouží také ten, kdo tohoto slova příliš často zneužívá, aby postavil do špatného světla ty, kteří nejsou reakcionáři a kteří mají jen jiný názor než ten, v jehož slovníku se slovo reakce vyskytuje příliš často. Není rozumné

nazývat reakcionáři lidi, kteří jimi nejsou. To pomáhá jen skutečným reakcionářům, neboť pak je těžko rozlišit, kdo je skutečným reakcionářem — a je jich dosti — a kdo je tak nazýván proto, že má jiná, odlišná názory. Říká se, že dobře utí ten, kdo dobře rozlišuje. I v politice je dobře rozlišovat; je dobře slovo reakce šetřit jen pro ty případy, kde je na místě. Podobně neposlouchá parlamentarismu a demokracii ten, kdo nazývá parlament Kocourkovem jen proto, že se v určité chvíli nezachoval tak, jak se od něho z jedné strany žádalo. Budeť přisíná na svůj parlament; to proto, aby byl dobrý, neboť bude-li dobrý, bude zdravá i naše demokracie. Ale nenazýváme ho Kocourkovem. Zejména ne v „Mladé frontě“, jejíž čtenáři musí být vychováni k účtě k parlamentu a demokracii. V. G.

Abý byl obraz neskrešený

V tisku i v rozhlasu čteme velmi často, co o nás píše cizina. Slyšíme jména všechjakých časopisů i ve zprávách o tom, co soudí cizina o některých nejožehavějších problémech dneška. A tu se zakouřenil zvyk, neudávat, jakého politického směru je list, který tu neb jinou zajímavost píše. Veďte to, bohužel, později k závěrům chybným a k úsudkům zcela odporujícím skutečnosti. Pro anglické mínění na příklad je velmi málo směrodatný názor tamního listu komunistického, protože, jak známo, komunisté jsou v Anglii nepatrnou menšinou. K obdobně mylným závěrům mohou vést citace listů amerických a skandinávských. Nekresleme si věci jiné, než jsou. Nemá to smysl. A v tisku i v rozhlasu referujeme o světovém dění opravdu pasivně a nezáludně. Neprovolujeme naše čtenáře a naše posluchače rozhlásit, aby se pokoušeli hledat nějakou pravdu, tak říkajíc, kroměřížskou. Nic není pro zpravodajství oficiální trapnější, než ztráta důvěry a čtenářský či posluchačský pocit, že se nám říká jen matně poloprávdy. V demokracii se ani úřady nesmějí pravdy bát. Jiří Zhoř

Technika a to ostatní

Sedesát letových společností našel na rok 1946 33.497.600.000 cestovních km; kdybychom to rozpočítali na všechny lidi, co žijí na zemi, připadá na každého stouňá kilometrů let nad mětem, kde žije. A jak rychle a jaké pohodlí! Za čtyřadvacet hodin z Ruzyně do New Yorku! Ale je to opravdu jen čtyřadvacet hodin? Kolik času, kolik dní je zapotřebí, než člověk sežene vše, co mu má, aby mohl vstoupit do letadla na ruzynšském letišti? Kolik dní podřebuje, než sežene všechny potřebné doklady, všechna potřebná vísa, všechna razítka? To už není čtyřadvacet hodin. To není pohodlná cesta, při které hezky ležadka nabízí cigarety a černou kávu, ovoce a svýhači gumu. To je dlouhý řetěz cest od jednoho úřadu ke druhému; to je malicherné cestování po Praze. Jeden z těch, kteří se chtěli dostat ne do New Yorku, ale jen někam pobýt v Evropě, si lámal hlavu s touto otázkou: jak takový pas a všechno, co je k němu potřeba, sežene někdo z venkova, když má, který v tom umí chodit a který lechde máje nějakého známého, to trvá čtrnáct dní? Což je asi tak minimum cestování po Praze, potřebné k tomu, aby se sehnalo vše, co je potřeba k cestě letadlem, které vás za několik hodin odnese do jiné a vzdálené země.

Nejde tu o nálek na zdoluhavé a složitě úřadování, na složitost předpisů a přeměru blánek, razítek, dokladů, doporučení. Příčinou jsou hlubší. Propletá se tu hospočet zájmů, nesnázi a starosti domácích a mezinárodních; splétá se tu mnoho pramůků nedůvěry, která vše co řáda, chce mít opřeno doklady a razítka; projevují se tu potřeby poválečné se stáchem, aby do ciziny neunikaly devisy; potýkají se mezi sebou různé styky administrativy, v nichž každá má svoje předpisy a libůstky; hlásí se o svoje vojáci, různá pisma; přibývají potvorenky a dovolenky v různých jazycích a ještě se zjišťuje, že je jich málo.

Bude dobře brát opatrně slova o tom, že technika zkracuje vzdálenosti mezi lidmi a zemími. Technika to dovede. Ale co to bude plátné, když se to nebude dářit také státníkům a politikům, národním hospodářům a novinářům; pro letadla a rozhlasové vlny nic nejsou hranice; ale co to pomůže, když budou vyrůstat únské zdi mezi různými ideologiemi tak mocné a účinné, že ani technika je nezmůže? Ve věku techniky bude záležet na netechnických, aby technika mohla ze sebe vydat prospěch a užitek, kterého je schopna. Co je platné, když se technika postará, abychom ještě těžko dne dostali noviny ze vzdálené země, když v každé trafice leží vedle sebe noviny různých politických stran, které jsou si vzdálenější než církve ostře se potírající? V. G.

politika

Cato

O Marshallův plán

Mezinárodní žurnalistika si opravdu nemůže naříkat, že by se blížila doba, kdy složí ruce v klín a odebere se na prázdniny. Naopak. Od chvíle, kdy sekretář State Departmentu Spojených států severoamerických Marshall v řeči ke studentům pronesl věty, ve kterých zahraniční ministři Velké Británie a Francie mohli spatřovati něco, co by ve svých důsledcích mohlo — ale nemusilo — znamenati „velkorysou pomoc Evropě“, jsou sloupce novin všech evropských států denně plny nových a nových zpráv. Anglie a Francie vcházejí bezprostředně po Marshallově řeči ve styk nejprve písemný, hned nato osobní, když ministr Bevin přijíždí do Paříže, aby se dohodl s Bidaultem o dalším postupu. Z prvního jejich rozhovoru vychází přímé pozvání Sovětskému svazu, aby byla konána konference tří „Velkých“ evropských mocností. Vskutku, Molotov přijímá a v pátek, následující po týdnu schůzky Bevin-Bidault, začíná, opět v Paříži, rozprava další, tentokrát už rozhodující: buď dohoda o společném postupu — nebo hluboký příkop mezi státy, které jsou vázány hlubšími politickými vztahy k Sovětskému svazu a státy „západními“.

Od schůzky Molotova s Bidaultem a Bevinem tu stojí svět rozdělen hlubokým příkopem.

Naříkejme, že tento příkop tu nebyl již dříve: tálne se tu od chvíle, kdy naposled v Postupimi došlo k dohodě mezi Spojenci o osudu útočnicka druhé světové války. Ale v okamžiku, kdy Molotov sestupoval se schodiště konferenčního paláce, jakoby se zdvihly mlhy, jež dosud milosrdně skrývaly tento hluboký příkop očím světa. Francie a Anglie se nevzdaly iniciativy k dalším akcím: pozvaly všechny evropské státy, Španělsko vyjímaje, k jednání o společném postupu vůči americké nabídce a vyjádřily naději, že Sovětský svaz změní ještě své stanovisko; pochybné je, zda v poslední diplomatické zdvořilosti bylo skryto něco více, než zdvořilost: totiž naděje.

Budíž dovoleno konstatovati při této příležitosti, že po celou dobu od Bevinova prvního zájezdu do Francie až k společné konferenci pobýval v blízkosti jeho hospodářských poradců i poradců Bidaultových jeden z nejvýznamnějších hospodářských odborníků Marshallova ministerstva, s nímž byl navázán úzký kontakt v přípravě evropských návrhů, resp. požadavků. I když v pozadí neustupovaly Spojené státy severoamerické se scény.

Západní státy odpovídají

Nebylo téměř pochybností o tom, jak které evropské státy odpovědí na pozvání k zelenému stolu 12. VI. 1947 do Paříže. Stanovisko Francie i Anglie bylo známo předem: obě země potřebují půjčky k vybědnutí z poválečných obtíží; přitom Amerika jí poskytne nikoliv nerada, poněvadž se jí nedávno zatajil dech při gestu, s nímž si ostrovní britská říše ještě o jednu díрку utáhla opasek a řekla, že se uskrovní i v dalších přídelech potravin, aby neprojdala podstatu. Tato setrnost se totiž nebezpečně dotkla vývozních možností amerických farmářů, jejichž obilní skladiště jsou plna obilí, hledajícího kupce, i když na úvěr či třeba jen na úvěr. Stejně by podobná skromnost Francie ohrožovala americký průmysl těžkých výrobních statků. Nezapomínejme, že USA zečtyrnásobily svou průmyslovou kapacitu za druhé světové války; bude o tom ještě řeč. Francie nevyjádřila však své stanovisko bez jakýchkoli výhrad: otázka Německa, jeho výroby a kontroly i prostě škrtnutí reparací není něčím, co by spojilo její veřejné mínění bez jakýchkoli námitek, i když připojení Sársků zmenšuje francouzský nárok na reparace. Pro Anglii je ovšem nepracující Německo příčinou okupačních výloh, jež se pohybují mezi

70—80 mil. liber ročně a o nichž se domnívá, že by se snížily, kdyby komíny německých továren začaly opět dýmat. Ale ani Anglie není desinteresována v otázce, kam se vrhne německý export, bude-li obnoven...

Že se konference zúčastní neutrální státy, jako Švédsko a Švýcarsko, že však při zahájení pronesou výhrady, zdůrazňující jejich nezávislost, bylo od počátku jisto. Belgie, Holandsko a Lucembursko, postupující od této války společně v hospodářských věcech, si přejí rozvinutí evropského hospodářství; doufají, že Spojenci budou střežit bezpečnost Evropy před německou agresi, i když stoupne dosavadní německá výroba ocele s dosavadních 2½ mil. tun na 12 mil. či více v budoucnu. Pro Holandsko znamená — po politické a nyní postupující i hospodářské ztrátě prospěchu z kolonií — německá výroba jeden z hlavních budoucích zdrojů příjmu země: toť transport průmyslových výrobků z Německa i přísun zámořských surovin pro Německo, procházející doky Rotterdamu i jiných přístavů Nizozemí. Jeřáby holandských přístavů budou tak dlouho v chabé činnosti, dokud nezačne pracovat Poruží. Itálie i Řecko, obě země v oblasti anglo-amerického vlivu, nemohly neodpovědět kladně; Itálie žije z práce ve mzde pro ty, kdož drží suroviny, a ku podivu, dospívá stupně, v němž náš textil či obuvnický průmysl, ale stejně tak i mnohé odvětví kovoprůmyslu se může poučit o výhodách technické spolupráce s vyspělým průmyslem Ameriky; Řecko je ovšem předmětem bezprostředního zájmu i vlivu už nejen Velké Británie, ale i USA. A stejně tak je tomu s Tureckem, jež hož kladně přijetí bylo mezi „známými“ pařížské rovnice.

Východ odpovídá

Jak odpoví však státy východní a střední Evropy? Rakousko odvážně řeklo ano. Maďarsko, nedávno proslé změnou vlády, se opřelo o právní klíčku neratifikované mírové smlouvy: nechť o účasti si rozhodne — dohodne-li se — Spojenecká kontrolní komise, bdící nad Maďarskem. Odmitnutí Jugoslaviie bylo motivováno politicky. Bulharsko by nemohlo změnit svůj hospodářský plán a proto se pařížského jednání nezúčastní; Rumunsko nebylo interesováno Marshallovou nabídkou rovněž. Československo, uvažujíc o tom, v jakém vztahu a v jaké vyváženosti je dovoz potřebných surovin ze země vzácných devis k československému vývozu do těchto zemí a v jakém poměru můžeme naplnit objednávkové zásobníky našich továren zakázkami země plánovaného hospodářství, které by byly položeny i současným přísunem skutečně potřebných a opravdu hodnotných surovin pro československý kvalitní průmysl, rozhodlo se nejprve přijmouti francouzské a anglické pozvání k účasti s tím, že jeho zástupce má se v Paříži dozvědět o podstatě toho, co tvoří americkou nabídku. Bylo to něco mezi účastí delegáta a pozorovatele: přijetí s výhradami. Západní tisk okolo tohoto přijetí rozpoutal řadu úvah; jejich hlavním thematem bylo, zda Československo tvoří či vytvoří most, po němž by se i jiné státy, spolupracující se Sovětským svazem, případně i Sovětský svaz sám, mohly v budoucnu připojit k spolupráci. Polsko řeklo své jednoznačné nikoliv; a bylo tak důmyslně vyřčeno, že uhadilo celé věci na hlavičku: bezpečnost je Polsku nad neurčitou pomocí; a bez dohody o Německu není evropské bezpečnosti.

Československo

po těchto odpovědích států východní Evropy a po jasném a zcela jednoznačně vysloveném konečném názoru Sovětského svazu, s nímž nás pojí smlouva o přátelství, v níž je zmínka též o politice zahraniční, rozhodlo v další schůzi vlády, že svoji účast na pařížské konferenci odríká. Odřeknutí, které je tentokrát jasně politické povahy, se setkalo s neméně komentáři západního tisku, než přijetí, vyslovené o několik dní dříve.

To, co Československo akceptovalo poslední návštěvou svých ministrů v Moskvě a rozhodnutím vlády z 10. 7. 1947 o neúčasti v Paříži, je jasná deklarace toho, kde svět se nalézá. Je to politická deklarace, která má ovšem své

nezbytné důsledky hospodářské: je to větší přimknutí, ale i větší závislost na zemích „hospodářského plánování“ a je to i nebezpečí třebas ne vyhlášeného, ale nepřímou prováděného hospodářského bojkotu se strany hospodářsky vyspělých západních zemí, ovládajících zdroje světového blahobytu: podvázání přísunu surovin, odmítání zboží, neposkytnutí půjček, ztěžování úvěrových či odbytových nebo nákupních podmínek; nebo i těžkosti transportní v Německu. Se všemi těmito nepřijemnostmi můžeme počítat, i když nebudou nikde publikovány; často k tomu postačí rozkaz subalternímu veliteli či úředníku. Řekněme si upřímně, že jsme si tyto podmínky nezasloužili svým vystupováním: při otevřeném přátelství k Sovětskému svazu jsme stále byli mezi těmi, kdož se snažili o nejlepší poměr k západním Spojencům. Hospodářsky jsme nesporně výsop země západního typu; žádná ze zemí spřátelených Sovětskému svazu není tak vyspělá hospodářsky a tak výrobně členitá; zároveň však ani tak zranitelná ve svém životním blahobytu. Ony mohou svůj životní standard v izolaci udržet a někde, neuhodí-li neúroda, i zvyšovat; my budeme mrtí pernou práci jej udržet. Třeba s uznáním říci, že Sovětský svaz bezprostředně po politických rozhovorech s našimi státníky projevil i porozumění pro hospodářské důsledky těchto vztahů a zvýšil původně předpokládané dodávky surovin. I když na př. ruda bude potřebovat k zpracování více uhlí, jsou to suroviny, jež potřebujeme. Bavlna, jejíž mechanické třídění a označování nemá ještě vyspělosti bavln egyptské či americké, znamená svou položkou určité zabezpečení práce pro naše továrny. I zde ovšem otázka rentability naší výroby není z nejméně důležitých a budou o ni musít naši noví průmysloví kapitáni bedlivě uvažovat: ani nejlepší spojení nejsou ochotni platit za výrobky ze svých surovin o něco více, než je stojí práce jejich dělníků, neb co platí za ekonomickou výrobu jinam: pracujeme, i když ne formálně, tím více ve mzdě dodávajících držitelů surovin, čím více jsme odkázáni na tyto suroviny i na odbyt do těchto zemí. A lze ještě v budoucnu podstatně zvýšit odbyt do SSSR, ježž možno dnes odhadnout na 15—17% celkového našeho vývozu?

Jsme v situaci malého národa.

Jemuž po staletí hrozí nebezpečí zániku se strany německého souseda. Naše smlouva o přátelství s Ruskem, smlouva, která došla skutečného naplnění v druhé světové válce, je smlouva, jež vychází nejen z pocitu opravdového přátelství k Rusku, ale i z reálných sil, které v zeměpisném prostoru Československa se uplatňují. Byli i tací, kteří se ptali, zda vláda neměla dne 10. července 1947 jinou možnost: nebyla. Poněvadž není vyřešena otázka Německa a tím i otázka naší bezpečnosti, jak vyslovila správně polská odpověď. Kdyby byl nový československý postoj k otázce mezinárodní měl znamenat i nový postoj v otázkách vnitrostátních, mohla by tu stát část ministrů před otázkou, zda má nadále mít odpovědnost za vedení státní politiky. V důsledcích znamenalo by to vládu ne Národní fronty, ale vládu ryze levicovou, vládu hlasově představující o nepatrně více než 50% národa nebo dokonce vládu jen jedné strany, tedy ryze menšinovou; a zároveň ono rozdělení národa na pravici a levicí, jež vedlo nepřímo k Mnichovu a před nímž varoval v neděli 6. VII. 47. president Beneš v řeči k legionářům: „Nedejte se nikdy rozdělit, poněvadž rozdělení národa vedlo vždy k porážce.“ Jiná je otázka, zda změna struktury našeho celého národního hospodářství, podmíněná izolací mezi Východem a Západem, nezpůsobí i strukturální změny politické přesunem výrobních tříd, změnou životní míry a podobně. Nad tím třeba se zamyslet.

Je však také potřebí se důkladně podívat na otázku,

co vlastně Marshallův plán opravdu je.

Studenti práv pamatují se ještě na otázku svého profesora mezinárodního práva, co to je Kelloggův pakt. Bylo třeba odpovědět tehdy dvěma slovy: právnícké nic. Marshallův plán je — zatím — hospodářské nic. Ovšem nic,

z něhož se může vyvinout i hodně prospěšného pro ty, kteří se mohou společně akce zúčastnit.

Amerika nemá konstantní politiky zahraniční. Studujme jen vývoj účasti USA na prvé světové válce, onen zprvu naprosto záporný a na konec účastně kladný a podnětný zákrok Wilsonův, nejen ideový, ale i hmotný, nejen vojenský, ale i politický, aby tato these byla zřejma. Podobně vlnovitě se rozvíjejí její zahraniční zásahy nyní. Síly, které tuto politiku vedou, jsou ovšem stále činny, zevní tvar však dostává tato politika mnohdy podle potřeb politiky vnitřní. Ty jsou dány vítězstvím republikánů při posledních volbách. Je jisto, že z druhé světové války vyšly vítězně jen dva státy: Rusko a Severní Amerika; Anglie byla zcela zeslabena hospodářsky a ztratila zapůjčením na století některé operné body imperia; ve vztazích některých zemí britského soustátí k mateřské zemi nastalo další uvolnění. Francie je sice mezi čtyřmi velmocemi, je to však někdy téměř jen akt zdvořilosti vůči duchu Odporu, jenž v poslední fázi války obrodil tuto zemi, diskreditovanou Mnichovem i poraženectvím r. 1940. Její neurovnanost politické vůle ji oslabuje i navenek, nevyřešenost hospodářských problémů nedodává jejím akcím síly, potřebné na mezinárodním fóru. Ideologicky tu proti sobě stojí v mezinárodní politice dva světy: svět státního socialismu a svět nedotčeného liberalismu, přes nějž jen lehkou rukou přešel Rooseveltův zákrok Nového údelu. Zatím, co Rusko dalo hmotný standard ukrajinských a běloruských vesnic a měst i krev národa všanc této válce, neoslabil se Amerika nijak podstatně účastí svých armád v bojištích Evropy i Dálného Východu a její průmyslové zdroje se zčtyrnásobily právě za této války. Dnes její průmysl potřebuje mimoamerická odbytíště a bez půjček odběratelům se Amerika zalkne; i kdyby chtěla, nemůže zkonsumovat to, čím by její zchudlí odběratelé mohli a chtěli platit. A tyto odběratelé jsou mnohde — viz Anglie — ochotni raději utáhnout opasek, než by se dále vůči ní zadlužovali. Amerika nepotřebuje o nic méně půjčky poskytovat, než potřebuje Evropa opravdu účinnou a velkorysou pomoc její.

Když letošní březnová a dubnová konference čtyř zahraničních ministrů v Moskvě nevedla ke konečné dohodě — ačkoliv měla zásluhu, že stanoviska byla objasněna a v mnohých věcech, na př. v otázce politické konstrukce Německa a jeho kontroly se i sblížila — stál tu svět v naději, že příští listopadová konference v Londýně pomůže odstranit i další příčiny nesouhlasu.

Největší je neshoda ve věcech německých reparací a tím i v otázce, jak použít výnosů německých hospodářských zdrojů, otázka, bez jejíhož rozřešení nemůže dojít k dohodě o sjednocení západních a východního pásma. Tam stojí sovětský požadavek náhrady válečných škod dodávkami z běžné výroby do pevně určené sumy proti požadavku západních Spojenců, aby výtěžky německé výroby kryly nejprve náklady okupace všech zón a náklady nutných dovozů surovin pro celé Německo.

Jakmile však bylo z výsledků moskevské konference zřejmo, že hranice vlivů jsou již pevně určeny, rozhodl se president Spojených států k politice i zevní neústupnosti: nabídl vojenskou půjčku Řecku a Turecku. Podrobnosti netřeba opakovat; byla to tak trochu rukavice, hozená druhé straně. Při nejmenším jasně prohlášení, že další ústupky Amerika neučiní. Řecko i Turecko jsou zeměpisně bolavá místa Středozevního moře. Dardanely je slovo, které nebylo zapomenuto od poloviny minulého století až ke konferenci v Montreux. Forma, kterou president Truman zvolil, nebyla však natrvalo přijatelná pro mezinárodní vztahy. V této chvíli Henry Wallace, ne nadarmo spolupracovník F. D. Roosevelta, pronáší na evropské pevnině varovná slova o americkém imperialismu a promítá si do vztahů Ameriky k zchudlé, místy zubožené Evropě — sám dalek marxismu — hospodářskou poučku o potřebě blahobytu jako podmínky proti vzniku komunismu. Wallacova řeč nezůstala bez vlivu v Americe samé. Z prudce hozeného trumfu vojenské půjč-

ky Řecku a Turecku se stává čin širšího dosahu a diplomaticky větší uhlazenosti: USA jsou ochotny poskytnouti půjčku evropským zemím za předpokladu, že se v nich může demokracie volně rozvíjet. Poněvadž však podle pojetí Ameriky ony státy, které sousedí s Ruskem a jsou pod jeho vlivem, nemají buď vůbec nebo jen v malé míře možnost demokraticky si vládnout, je — nepsanými slovy — od počátku tato půjčka nebo pomoc odepřena těmto zemím, jen nikde to není výslovně napsáno. A přece většina právě těchto zemí poznala nejkřutěji na svém těle bidu okupace...

V tomto stadiu je záležitost americké »podpory« (jež je zároveň ventilem z hospodářského vnitřního přetlaku Ameriky) ve chvíli, než státní tajemník Marshall pronáší svou řeč o pomoci Evropě. Při dotazu, zda z půjčky či pomoci má být vyloučeno Rusko a jemu blízké státy, dává Marshall odpověď zápornou. Ale jsou podmínky, které Amerika na tuto pomoc váže, přijatelné? Již v pokusu o utvoření Světové obchodní organizace, v pokusu, jehož první dějství bylo loňského roku v Londýně, druhé se nyní odehrává bez akce v Ženevě a třetí se má konat v listopadu na Kubě, je zřejmo, oč jde Americe: o volné trhy pro její zboží vyrobené s obrovskou prepotencí průmyslově-hospodářskou, nanejvýše o rozdělení trhů nebo o udělení výrobních kontingentů některým zemím na zboží, jež tyto země dosud vyráběly ve vylučném postavení; jde jí o podmínky, které by nebrzdily americký export. Která i ze západních zemí Evropy je ochotna podepsati omezení svého hospodářského rozvoje? Ovšem, pomoc potřebuje celá Evropa, vyčerpaná okupací. Rozhodné tedy jsou podmínky.

Nyní, když má Amerika odpovědět, co si představuje pod pojmem Marshallova plánu pomoci Evropě, odpovídá: »Dejte dohromady všechny možné hospodářské zdroje Evropy, spočítejte sami, co svými silami můžete učinit a my se podíváme nakonec, co můžeme učinit sami.« Mohou však učinit jen to, co potřebuje americký producent obilný, živočišný či průmyslový. Je k tomu potřebí, aby evropské státy v řadě věcí ustoupily americkým požadavkům. A nejhlavnější věc: podle plánu USA evropské zdroje nejsou obnovitelné bez průmyslových zdrojů Německa, Evropu nelze rekonstruovat bez německého uhlí a bez německé oceli. Má-li Amerika pomoci obnovovat Evropu, musí být obnoveno Německo, i v tom je americká potřeba: americký kapitál bude investovat v Německu, a klesnou i náklady americké okupační správy. A zde je bod, v němž se musil Molotov rozzejít s Bidaultem a Bevinem tak, jako se rozešli čtyři zahraniční ministři v dubnu v Moskvě: k dohodě o Německu je potřebí dohody všech čtyř, je potřebí především vyřešit otázku reparací a všeho, co je mezi velmocemi nevyřešeno...

Stojí tu proti sobě svět volného hospodaření, hledající ventil pro své hospodářské těžkosti a svět státního podnikání, počítající s tím, že nezvedne-li se tento ventil dosti rychle, může se snad Amerika přiblížit o krůček k socialismu. Stojí tu proti sobě, ne vedle sebe, ještě nedávná spojenci; a není nikoho, kdo by s té či oné strany vyšel odpůrci vstříc na půl cesty. My malé národy jsme jen nepatrnou součástíkou ve velkém soukolí, v němž se otáčíme a jež s námi otáčí. »Svět v kotelně je natržen,« opakujeme znovu s básníkem. Zdá se, že dlouho nebude spuštěn přes onen hluboký příkop, po prvé se zaplňující vodou, most dorozumění. Síly, které ovládají kladkostroj, působí tak nepřesně aritmeticky proti sobě, že soukolí se neotočí, může však někde bez vůle prasknouti pero a s břehu příkopu i s hradebních zdí počnou padati rány. Není, bohužel, mužů, kteří by byli ochotni stanout uprostřed dráhy s vůlí k dohodě. Síly jsou příliš mocné, kontrasty hospodářské i politické příliš hluboké, cíle leží za cestami, jež se kříží. Je ku prospěchu světa, že i v tomto zápasu je ještě mnoho neznámých v rovnici? Že jedna strana nemůže odhadnouti, ve které chvíli jí odpůrce dohoní vojenskou připraveností, i když

ví, že tato chvíle přijde? Zda se nezamyslit nad situací, jež byla charakterisována tak, že tu leží na jedné straně kulomet, k němuž ještě nezesílil prst, aby stiskl spoušť, a že tu stojí na druhé straně voják, jehož kulomet není ještě na obráběcím stroji dohotoven?

literatura a umění

Jaroslav Dvořák

Není censury!

Nedávno noviny přinesly zprávu, které si snad nikdo kromě bratislavského »Času« nepovšiml. Byla to zpráva o tom, že se publikační odbor ministerstva informací dohodl s příslušným slovenským poverenictvem o vydávání českých knih na Slovensku. Až dosud mohly být české knihy na Slovensku vydávány za stejné praxe jako před válkou, to je zcela volně, kdežto podle nové dohody mohou vycházet jen s povolením pražského ministerstva informací. »Čas« shledal v tomto opatření další omezení občanských svobod, český tisk dosud komentáře nepřinesl, pravděpodobně z radosti nad rozšířením pravomoci pražského ministerstva informací i na Slovensko. Nyní byla tedy českému spisovateli vzata poslední možnost — i když převážně jen theoretická — vydat svou knížku na Slovensku, nedostalo-li se mu povolení z pražského ministerstva informací. Censury u nás ovšem není. Kdybyste řekli nebo napsali opak, všechny orgány ministerstva informací a tedy také Syndikát českých spisovatelů, velmi resolutně by se proti takovému tvrzení ohradily. Nemáme tedy censury, jen publikační odbor ministerstva informací. Stalo se už u nás zvykem, že nazýváme věci jinými jmény; proč se tak skrývat za slovíčka? Může mít na př. někdo vážné námítky proti zavedení censury za války?

Stará ústava Československé republiky, která částečně platí a částečně neplatí, zaručuje občanům tohoto státu svobodu tisku. Dosud nikde nebylo jasně prohlášeno, že příslušný odstavec ústavy neplatí. Za první republiky byla tato svoboda celkem zachovávána; i tehdy sice bývaly někdy knihy nebo brožury konfiskovány, ale byly to případy řídké a musil být pro to zákonný podklad; kromě toho byly po ruce opravné prostředky. Dnes se staly i případy, že byly konfiskovány knihy, které byly úředně povoleny.

Němci kromě jiného zla zavedli u nás i censuru. Němci ovšem přišli jako okupanti. Ať Hácha a jeho vlády projevovali sebeponiženější loyaltitu, národ byl k Němcům vždy v nepřátelském poměru. Brzy po okupaci přišla válka. Jestliže Němci zavedli censuru, z jejich hlediska lze jejich opatření pochopit, jako chápeme podobná opatření spojeneckých mocností v Německu, ať už se jedná o kterékoli pásmo. Ostatně jsme tehdy v duchu německou censuru neuznávali a obcházelí jsme ji, jak se to jen dalo. Censuru původně vykonávalo státní zastupitelství, jež sídlilo v budově trestního soudu na Karlově náměstí a v čele jeho tiskového oddělení stál vrchní rada Tašků. Od té doby podobný úřad existuje podnes, třeba již vícekrát změnil jméno i cíle.

Taškův úřad byl z počátku idylickou oasou proti jiným protektorátním úřadům. Stal se dostaveníčkem spisovatelů, překladatelů, nakladatelů i nakladatelských redaktorů (tento titul se stal nyní protizákonným, bohužel neznám jiný). Společně s vrchním radou Taškem se vymýšlelo, jaké knihy vydat a jak je vydat, aby se vlk nažral a koza zůstala celá. Tehdy se narychlo vydalo mnoho knih, jež český národ sflily po celou válku (na př. Palackého Dějiny, Alšův Spalíček a jiné).

Němci si ovšem uvědomili nedostatečnost takového úřadu a brzy jej zcela přebudovali; přičlenili jej k Moravcovu ministerstvu lidové osvěty a v čelo tak zv. »kulturního oddělení postavili německého básníka von

Hoppeho, který pak jmenoval přednosty jednotlivých oddělení z řad bývalých československých důstojníků nebo středoškolských profesorů. Censurní praxe pak spočívala hlavně v těchto opatřeních: Každý nakladatel musel předkládat svůj ediční program vždy na půl roku kupředu. Na každou knihu, o jejíž vydání žádal, musel podat zvláštní žádost a zároveň s ní předložit rukopis, event. i obrázkový materiál, dále pak podrobný dotazník o autorovi nebo překladateli. Shledal-li úřad knihu nezavadnou, vydal povolení na vydání a zároveň s ním poukaz na výdej příslušného množství papíru. Povolení, opatřené jednacím číslem, razítkem a podpisem, bylo však tajné, protože ani tenkrát před veřejností žádná censura neexistovala. Také už tenkrát bylo třeba každé povolení »honit«; kdyby se za ním bylo nešlo, kniha by byla nevyšla, protože úřad měl zájem jen na vydávání určitých knih: nejprotežovanějším nakladatelstvím byl tehdy Orbis. A tak se tehdy urgovalo. Urgoval nakladatel, nakladatelský redaktor (zase ten prozřelý titul), urgoval autor nebo překladatel. Chodivale se nejdřív na referenta, jemuž byl rukopis přidělen, potom se chodilo na příslušného přednostu, konečně na samého von Hoppa nebo na orbisovského Rudla, který byl na konci války poslední instancí. Způsoby urgencye byly různé a řídily se tím, o jakou knihu šlo, o kterého referenta nebo autora; někdy postačil balíček cigaret, jindy balík knih a někdy také jen slovo, že jde o spisovatele v nouzi nebo zvlášť významné dílo. Někteří referenti byli komisičtější a ustrašenější než Němci, ale většina z nich pomáhala české knize, jak jen mohla, více dbala o formální maličkosti, na př. aby slovo žid bylo vždycky psáno s velkým Ž, nebo aby místo Vídeň se důsledně psalo Wien, než aby měnila ducha knihy. Mnozí věděli i o krycích jménech autorů, kteří byli na indexu, a přece mlčeli. Přesto byl to stav pokořující, ne důstojný, ale všichni podstupovali tuto cestu, protože česká kniha, i když vykušaná nebo upravená, bylo jediné, co lidem ještě zůstalo. Ale to vyseďávání v předstínech, to neustálé dohadování se, ty drobné podvůdky, lži a obcházení, to všechno šlo na nervy. Censura zůstane cenzurou; stejné zkušnosti s ní měl Puškin jako Havlíček nebo dr. Novák, když na ni chodil za války jako nakladatelský úředník.

V prvních dnech po revoluci nikomu ani nepadlo, že by ve svobodné republice mohl být vytvořen úřad, který by jen zdálky připomínal úřad von Hoppův. Trvalo to však opravdu jen několik dní. Snaha všechno řídit, organizovat, plánovat a hlavně podřídit jednomu politickému hledisku byla tak obrovská, že nebylo možno jí čelit. Cesta, po níž se pak došlo k dnešní praxi, je klikatá a vedla více stínem než na slunci; ale nač opakovat všechny ty dobře známé věci? Dnes vypadá situace asi takto: Místo Moravcova ministerstva lidové osvěty a jeho kulturního oddělení máme ministerstvo informací a jeho publikační odbor. Chce-li nakladatel vydat nějakou knihu, musí ji nejdřív zařadit do svého edičního programu, který se dvakrát do roka předkládá úřadu. Kromě tohoto soupisu musí nakladatel ještě o každou knihu žádat na zvláštních tiskopisech, v nichž musí svědomitě vyplnit mnoho dotazů o knize samé, o autorovi, překladateli, ilustrátorovi a pod. Žádosti se zásadně z iniciativy úřadu nevyřizují, aby kniha dostala povolení, musí se stejně jako za nebožtíka Hoppa »honit«. Písemná nebo telefonická urgencye nestačí, je třeba urgovat osobně a někdy nutno strávit celé hodiny v předpokojí. Jsou ovšem některá protežovaná nakladatelství, která opravdu mohou jen zvednout telefonní sluchátko, jako to za Hoppa dělal Orbis. Doporučuje se věnovat větší částku na jakýsi tajemný kulturní fond. Neví se, kdo jej spravuje, k čemu je určen, kolik činí za tak dlouhou dobu, co se do něho vybírá. Censury tedy u nás není. Publikační odbor nedělá přec nic jiného, než přiděluje papír! Není

censury! Publikační odbor jen třídí rukopisy na ty, kterým možno přidělit papír hned a na ty, které mohou počkat, až bude papíru víc. Není censury! Publikační odbor přece nezkontroluje rukopisy, jen někdy si vyžádá rukopis některý z pánů referentů z osobního zájmu!

Přednosta publikačního odboru sám veřejně několikrát prohlásil, že jeho úřad nemá zákonného podkladu. Opírá se jen o vázané hospodaření papírem. Papír, stále ten nešťastný papír! Na něco je ho habaděj a jinde je ho stále nedostatek! Němci také nejraději argumentovali papírem. A také v Rusku r. 1941 byl zastaven časopis »Bezbožník« jen pro nedostatek papíru! Domníváme se, že je nedůstojné mluvit stále o papíru, když ve skutečnosti jde o regulaci vydávání knih ministerstvem informací.

O regulaci se již toho mnoho napsalo a namluvílo. Nikdo rozumný nemá proti ní námitek, neboť nejsme dost bohatí, abychom mohli vydávat mnoho braku nebo aby jednu a tutéž knihu vydávalo zároveň několik nakladatelů. Nemůžeme si také dovolit, aby původní literatura byla udušena záplavou překladů, nebo aby na jedné straně byl nedostatek učebnic a na druhé nadprodukce všelijaké zbytečné nebo efemerní literatury. Opakujeme, že každý, kdo věcem jen trochu rozumí, je pro regulaci. Ptáme se však dnes po dvou letech regulace, prováděné ministerstvem informací, zda bylo postupováno správně, s rozmyslem a s předvídatostí. Knižní krize tluče na okno, nakladatelské sklady jsou přecpany knihami, na něž není kupců, velká část nově vydaných knih nenalezla milosti ani u kritiky, ani u čtenářstva, potřebných učebnic je stále velký nedostatek a kdyby nakladatelé do dvou měsíců vydali všechny knihy, které již mají povoleny, byla by to taková záplava, že by to polovina nakladatelů nepřežila. Co tedy zreguloval publikační odbor ministerstva informací? Je pravda, kdyby ho nebylo a nakladatelům byla dána volnost, bylo by to ještě horší. To je velký klad. A jiným kladem je snad i zřízení kulturního fondu, o jehož výši a určení se snad časem veřejnost přece něco doví; ale to bude asi všechno. Nakladatelé musili sami zabrzdit a sotva vydají všechny svazky, na něž mají povolení, opatřená jednacím čísly a kulatým razítkem; obávají se jen toho, aby ministerstvo netrvalo na vydání všech knih, na které vydalo povolení.

Co teď? Zrušit snad publikační odbor? V naší nové republice nebyl dosud zrušen ani jeden úřad a nebude tudíž zrušen ani tento. Ostatně, má-li být vydávání knih regulováno, a v době válečné nebo poválečné konjunktury, nějaké ústředí být musí. Je však otázka: jak regulovat? A druhá otázka: kdo má dále regulovat? Nevíme především, proč by to mělo být právě ministerstvo. U nás o každé dvouaršíkové knize stejně jako o každém veřejném záchodku pomalu rozhoduje ministerstvo. Místo ministerstva měla by to být velmi pružná instituce, vedená bez zřetelů politických a přihlížející jen ke kulturním hodnotám a opravdové potřebě. Ne úřad, nýbrž instituce kdykoli a kýmkoli veřejně kontrolovatelná, bez strýčkování a antišambrování. A ovšem také instituce, od jejího rozhodnutí bylo by odvolání, neboť i to je pozůstatkem po Němcích, že ministerstvo funguje jako úřad první stolice. Instituce, neovlivňovaná žádnou politickou stranou, žádnou skupinou, spravovaná kuratorem, složeným ze zástupců všech složek, které na vydávání knih mají životní zájem.

Bývali jsme pyšní na svou knižní kulturu. Mnohem větší národové často nám záviděli, kolik knih u nás vycházelo a jaké byly úrovně. Vždycky se to dalo bez pomoci úřadů. Uznává-li se dnes všeobecně nutnost regulace, pak tato regulace musí znamenat zlepšení proti dřívějšímu a nikoli opak. A samozřejmě že i docela jinou praxi, než je ta, kterou za okupace u nás zavedli Němci.

život a instituce

Inž. Karel Růžička

Několik úvah o »Svazu národní revoluce«

»Svaz národní revoluce« nevyšel dosud ze svých organizačních potíží, prověřování členstva a očišťování.

Legionářům trvalo organisování »Obce legionářské« několik roků, ač bylo dosti snadno zjistit, kdo legionářem byl a kdo ne. »Svaz osvobozených politických vězňů« i zahraniční vojáci II. odboje mají značně ulehčenu práci, protože pomocným prověřením jsou jim evidenci listky z koncentráků a zahraniční uniformy.

Mnohem hůře jest na tom SNR: Těžko se dnes zjišťuje, kdo skutečně pracoval v odboji a kdo to falešně předstírá. Illegální pracovníci tajili svou činnost před svým okolím, často i před svou rodinou. Nic nesmělo být zapísáno, protože zevrubné prohlídky osob i bytů gestapem byly něčím zcela běžným.

Rozhodněte, prosím — když si dnes navzájem dosvědčují 10—20 osob odbojovou činnost, kolik je na jejich tvrzení pravdy! Namítnete, že není morální předpokládat o řadě občanů, že jsou lháři. Dobrá! Právě v důsledku této úvahy bylo a je věreno, a hle: Máme dnes odbojových bojovníků tolik desítek tisíc, že je prostě neuvěřitelné, jak mohli Němci vést válku, když jim bylo zničeno na našich cestách tisíce tanků a aut, masakrováno tolik vojska, když domnělé sabotáže převyšují množství kvanta zboží v továrnách vůbec vyrobeného.

Dne 5. května 1945 byl jsem chvíli přítomen bojům o Rozhlas. Bylo tam celkem asi 60—80 bojujících, ozbrojených občanů. Dnes mají »bojovníci rozhlasu« několik set členů.

Dne 6. května 1945 volal mne náčelník jedné odbojové skupiny. Žádal, abych jim umožnil zastoupení v národním výboru jejich čtvrti. Na mou otázku mně sdělil, že jeho organizace má 27 členů. Dnes vykazuje tato skupina prověřených skoro 1000 členů.

Byl jsem do nedávna místopředsedou »Sdružení historických skupin národního odboje«. V této funkci přečetl jsem většinu »zpráv o ilegální činnosti« mnoha skupin. Musil bych být velmi naivní, abych uvěřil všemu, co jsem se dověděl: Nejmenovaný generál Rudé armády spustil se padákem v r. 1943 u Prahy, aby mohl jednati s organizací A. — Skupina B přepadla a zničila za okupace 15 německých tanků v lesích. — Hrdinové C a D masakrovali r. 1942 »v tlačenících« 12 německých vojáků. — Organizace E ve složení 4 mužů a 2 žen za revoluce »obklíčila« kasárna SS a málem jich dobyla. — Škpt. F prohlašuje a svědecky dokládá, že 60 procent revoluce »dělal« sám, atd., atd.

Vybral jsem několik »prověřených« hlášení — pro zasmání. Co si však počnete s tisíci údaji, hlášeními a svědectvími, které jsou zcela střízlivé, možné, pravděpodobné, ale které přesto nemusí být pravdivými? Prověřujte, vyšetřujte: Hrdina se odvolává na p. X, na bratra Y, na strážm. Z; je s nimi domluven. Když okamžitě neakceptujete všechno, co vám servírují, vrhne se na vás celá skupina: Spiníte naši národní revoluci, urážíte občany, sám jste byl asi ve sklepě a nyní nepřejete jiným jejich zásluhy! Mnozí dosvědčí rádi jiným odbojovou činnost, protože se tím sami vlastně zařadí do revoluce.

Bratr P oznámí, že sypal písek do ložisek, nebo že označil falešně v továrně 10.000 bedniček. Jak zjistíte, že je to vůbec pravda, že naopak nepracoval horlivě za přídavek alkoholu, nebo cigaret? A když je to pravda, že nešlo pouze o bedničky tři?

Vždyť dokonce ani potvrzení, razítka a dosvědčování z revolučních dějů v jednom koutě ulice, z místa kontrolovaného desítkami oken a stovkami občanů, nemusí

odpovídat pravdě. V revolučním chaosu, střelení, nervovém přepětí historické chvíle mnozí viděli něco, co se vůbec nestalo. Někteří nečinní diváci věří dnes pozitivě — díky své vytrvalé fantazii — že byli hrdiny. Nebo posuzujte akce, které se prý staly někde na pasece v noci!

Pravda a lež, statečnost a zbabělost, zasloužilá činnost s neskutečnými báchorkami se mísí tak, že nejlepší detektivové, vynikající psychologové by těžko našli skutečnost. Jestliže však nemáte důvodů, abyste těm-oněm bratřím nevěřil a přijmete tvrzení za pravdivé, tu vzniknou někdy situace, kdy uslyšíte: »Můj souseď jakživ nic proti Němcům nedělal a dnes je u vás členem!« — »Franta dostal vyznamenání, my všichni, co ho známe, se můžeme usmát!« — »Tak Václav prý byl partyzánem a nikdy nevytáhl paty z vesnice.« — »Můj kluk dostal revoluční dekret a já — vlastní jeho táta — tomu nevěřím.« — »Do toho SNR se dostali pěkní pánové!« atd.

Důstojník má dnes mnohem menší vyhlídky na povýšení, nemůže-li se prokázat ilegální činností. To má za následek, že mnoho důstojníků shání revoluční činnost, kde se dá.

Za tyto nesnáze nemůže SNR, ani žádný úřad, nýbrž celková dnešní demoralisace našeho lidu, zmenšený smysl pro pravdu, zdrženlivost, fair-play.

Spoluvinníkem jest ovšem dnešní volební systém ve SNR: Demokracie je svatá, ale není všude na místě. Volí si snad vojáci sami své kapitány a generály? Či a více má odbojová skupina členů, tím má lepší zastoupení ve výběrech SNR. To má za následek honbu po členech. Taktéž pochybuji, že je správné považovati všechny členy SNR za sobě rovné: Člen, který 6 roků se neodvážil proti Němcům špetnout a nastoupil na barikády až v den, kdy poslední Zulukafr v Africe věděl, že je s Německem konec — má být demokraticky rovným s členem, který třebaš byl pro odboj vězněn v koncentráku, nebo bojoval v zahraniční armádě, nebo sháněl řadu let zbraně, organisoval, atd.

Mnozí vůdčí mužové našeho odboje — kteří by mohli někdy pomoci pravdě na nohy — zmizeli v zapomenutí, byli vystřídáni lidmi dříve pasivními, zato dnes agilními.

Obávám se, že pravda o odbojové činnosti nejen mnohdy nevyjde najevo, ale naopak — že se od ní často vzdalujeme. Že se mnohé vylhané kombinace pomalu, ale jistě vžívají a za čas budou platit za historická fakta. Mnozí falešní hrdinové získávají viru a respekt, píše se o nich a dávají dnes skeptická dobrozdání o skutečných bojovnících, kteří stojí v koutě. Nejvíce osočování a pomlouvání nejsou revoluční lháři, nýbrž právě revoluční bojovníci.

Co jsme již slyšeli o tom, kdo volal vlasovce — nepřátele Rudé armády — ku pomoci Praze! Víím, jak se víc měla:

Vlasovce nevolal gen. Kutlvašr, ani Smrkovský a Národní rada, Parašutista Rudé armády, kapitán ukr. fronty Sokolov, navázal jednání se štábem vlasovců do Rakovníka a žádal je o pomoc Praze. Na jejich námitku, co tomu řekne Rudá armáda, je ujistil na vlastní odpovědnost, že ta souhlasí. Nato vlasovci přispěchali, z pohnutek průhledných — aby se bojem proti Němcům očistili z podezření zrady. To však nic nemění na faktu, že Praze skutečně velmi pomohli — v Modřanech, Zbraslavi, Braníku, Pankráci, Strašnicích, Vinohradech, Ružyni — to ve chvílích značně nebezpečných.

Gen. Kutlvašrovi bylo vyčítáno, že započal předčasně revoluci: Ráno dne 5. května 1945, při schůzce gen. Kutlvašra, jeho štábu, řady důstojníků, zástupce Národní rady atd., bylo usneseno započítí bojové akce v pondělí 7. května. Před polednem jela Příkopy, přes Václavské náměstí tramvaj č. 11, nabitá studenti v počtu asi 40 až 50. Ti náhle vytáhli z aktovek a kabátů čs. vlajky

a počali jimi mávat z tramvaje za dirigovaného volání: »Ať žije CSR, ať žije prezident Beneš, bijte Němce.« Na to rázem počali naši lidé atakovat německé vojáky a důstojníky, dosud volně procházející mezi nimi. Započala střelba a řežba se šířila rychle ze středu města k rozhlasu a jina.

Gen. Kutlvašr byl po revoluci dán »mimo službu« z důvodu, že vyjednal kapitulaci Němců tak, aby opustili město a odvedli těžké zbraně Čechům na hranicích Velké Prahy. S tímto opatřením jeho, prof. Pražáka a místopředsedy Smrkovského souhlasil každý, kdo měl trochu přehledu o celkové situaci.

Němci zabíjeli a mučili v těch chvilích muže, ženy i děti v různých městských čtvrtích. Neměli jsme všude možnost útoku na německá stanoviště, hájená kulometry, pancerařsky, tanky a děly. Neustále hynuli naši lidé, hořely naše paláce, domy, podniky. Kdyby se i dostavila ku Praze Rybalkova armáda, došlo by stejně k těžkému ničení města, protože oddíly SS, zabarikádované ve vnitřním městě, by se Rusům lehce nevzdaly. V těchto konečných bojích by bylo zahynulo ještě tisíce našich lidí, bylo by zničeno za miliardy našeho majetku. Gen. Kutlvašr s Národní radou snažili se tomu správně zabránit vyjednáváním kapitulace Němců tak, aby nezůstaly jich v Praze silnější skupiny a těžké zbraně. Věděli jsme stejně, že daleko neutekou.

Gen. Kutlvašrovi byla přičítána ještě řada různých »deliktů«, o kterých se po Praze mluvilo a které byly vesměs nesmyslné. Tak zvané »obklíčení« Národní rady, záležitost redaktorů »Rudého práva« na Masarykově nádraží, okolnosti kolem převzetí Petschkova paláce, incidenty v Dejvicích a Žižkově atd.

Teprve v r. 1946 usílil několika objektivních členů vlády byl gen. Kutlvašr opět zafazzen do služby.

Nebo kde jest dnes, na příklad prof. Albert Pražák, tato světlá osobnost naší revoluce? Rozhodně ne tam, kde by mohl pro dobro státu plně využití svých skvělých vlastností.

Při této příležitosti poznamenávám: Občané Prahy slyšeli od 5. do 9. května 1945 ve dne v noci z různých stran střelbu, detonace, viděli kouř a násilnosti. Různé zprávy a pověsti se honily po městě. Pouze několik málo osob, které měly možnost přehledu, které věděly, co se děje v celém širém okolí, které byly ve stálém telefonickém spojení s Benešovem, Kladnem, Mělníkem, Čerčany atd. ví, kdy revoluci hrozilo smrtelné nebezpečí: Já pravím, že to bylo 7. května od 2. hodiny ranní do 4 hodin odpoledne. Byl to generální útok na Prahu se všech stran. Po jeho odražení odehrávaly se sice až do 9. května různé ničivé a hrozné bojové akce, ale vítězství naší revoluce nebylo již ohroženo.

SNR má též jinou potíž: Politické strany poznaly jeho význam, který do budoucna určité poroste a proto se snaží vniknouti a ovládnouti jej. Věřím, že se to nepodaří a že naopak vedoucí muži SNR budou přinášeti do svých stran — ze SNR — ducha smířlivosti a zásadu: Napřed prospěch republiky a teprve v druhé řadě prospěch mé strany.

SNR přijal při svém zrození za svůj hlavní úkol: Státi se autoritativní, nadstraníckou korporací, která bude zasahovati do významných problémů celostátních ve smyslu přísného prospěchu republiky a národa. Politické strany nejsou pro život státu ničím stálým a pevným. Jejich síla, složení, zájmy a úmysly se mění a nekryjí vždy s absolutním prospěchem státu. Stabilizačním pilířem republiky je prezident, jehož úkol a význam v tom směru jest přímo obrovský. »Národní fronta« je mu pomocníkem mimořádně prospěšným, ale — bohužel — pouze dočasným: Stačí jediný incident, aby pozbyla mnoho na významu.

Nuže, jaký stabilizační význam pro stát by znamenal SNR, který by spojoval legionáře, politické vězně, zahra-

niční vájáky obou válek. Národní radu atd.! Ovšem musil by to býti SNR, vedený senátem mužů, kteří skutečně v našich revolucích vedli národ, individualit vysoké úrovně po stránce morální, pracovní, vzdělání i kultury — jakými by byli namátkou: Prof. Pražák, prof. Grňa, Dr. Drtina, Masaryk, David, Slánský, Dr. Zenkl, Koptřiva, Dr. Krajina, Smrkovský, gen. Svoboda, prof. Machotka, gen. Kutlvašr, Dr. Jina, gen. Boček, Dr. Sychrava, Dr. Vacek, Dr. Dérer, gen. Novák, plk. Stainer-Veselý, Jar. Kvapil, Dr. Hřebík, Peroutka, gen. Slunéčko, posl. Kubát, posl. Vodička, gen. Klapálek, gen. Liška, Orálek, Jar. Dvořák, Jilovský, gen. Koutňák, prof. Černý, gen. Hrabčík, Boh. Brož, Ursiny, Kratochvíl atd. atd.

Politici odpůrci by se sešli na půdě SNR podle stanov jako »bratři«. Věřím pevně, že ze SNR by se navraceli do svých stran s větším zaujetím pro potřeby republiky a se zmenšeným zápallem pro sobectví svých stran.

A věřím též, že ve SNR by se sešli členové všech stran, protože odboj a revoluci dělali občané jako Čechoslováci a nikoliv jako straníci. Žádná strana nemá práva oháněti se revolucí jakožto svým podnikem.

otázky a odpovědi

Jaroslav P. Blažek

Kompromisní návrh školské reformy

Univerzitní profesor dr. V. Hlavatý uveřejnil v Dnešku č. 14 kompromisní návrh školské reformy. Tento návrh má tolik slabín, že není možné jej neodmítnout, neboť vychází z nesprávných stanovisek. Školská reforma musí vyjít z několika skutečností, které se nesmějí opominout. Kompromis v zásadách je dovolen jen potud, pokud se jím neohroží jejich podstatný smysl a účel.

Jestliže někdo navrhuje kompromis, pak musí vycházet z konkrétních situací. Prof. Hlavatý píše, že ideový podklad snah učitelstva vyplývá z přesvědčení, že předpokladem charakterotvorné výchovy je heslo »stejně vzdělání všem, bez ohledu na nadání«. Jestliže dává toto heslo do uvozovek, pak by měl citovat, odkud je vzal. Neběží o »stejně vzdělání«, ale o »stejnou příležitost k vzdělání«, což je něco zcela jiného. Tím se ovšem mění sám základ navrhovaného kompromisu. A pokud běží o stavovský důvod učitelstva, je nesprávné tvrzení, že »učitelské platy proti platům ostatních veřejných zaměstnanců jsou neúměrně nízké«. Učitelé dnes trpí podobně jako všichni veřejní zaměstnanci se stejným předělným vzděláním. S finančním naděšením se při školské reformě nikdy u učitelstva nepočítalo.

Podobně nesprávné je tvrzení, že učitelé se cítí vůči profesorům ve společenské nevyhodě, protože nejsou připuštěni k výchově na nižší střední škole, ač tuto školu navštěvují žáci stejně staří, jako jsou na škole měšťanské. Učitelé denně sledují, jakou újmou pro 90% žáků měšťanských škol je nepřítomnost 10% žáků tak zvané »duchovní elity«, ve městech pak vidí, že na střední školu přešli žáci nikoliv jen z této duchovní elity. Úroveň měšťanských škol ve městech se propadáva pro nepřítomnost žáků nadaných a úroveň nižších středních škol pro přítomnost žáků nenadaných.

Je pravda, že střední škola přijímá každého nadaného žáka, bez ohledu na sociální postavení rodičů, ale jenom takové, kteří mají příležitost do ní chodit. Ne všichni nadaní žáci chodí do nižší střední školy. Ne v tom, že by nepřijímala žáky z kterékoli sociální třídy, se jeví tak zvaná »sociálnost« střední školy, ale její výlučnost je prostě v tom, že neshromažďuje nadané žáky z celé národní podstaty.

Prof. Hlavatý vychází dále z nesprávného srovnávání dosavadních učitelských ústavů s budoucí školou III. stupně (vyšší střední školou). Tvrdí, že učitelstvo samo projevilo nespokojenost s výsledky, kterých se dosahovalo na učitelských ústavech, a z tohoto důvodu varuje před zřízením čtyřtřídní vyšší školy. Je snad zbytečné opakovat, v čem byla vada učitelských ústavů. Je nás mezi učiteli hodně, kteří

Jame se k učitelství dostali přes úplnou střední školu a vykonali jsme doplňovací maturitu na učitelských ústavěch. Pozorovali jsme, že největším hříchem na budoucích učitelích byl nedostatek všeobecného vzdělání. Co z toho vyšlo? Většina učitelstva měšťanských škol jsou maturanti středních škol, kteří udělali doplňovací maturitu na učitelském ústavě a měli dobrou předpravu k odborné zkoušce pro měšťanské školy. Abiturient učitelského ústavu se musel k této odborné zkoušce důkladně připravit, proto se k ní odhodlávali většinou jen ti z nejlepších. Už z těchto důvodů bývali vždy učitelé měšťanských škol nejzdravější částí učitelstva. Tedy ne proto, že učitelské ústavy byly čtyřleté, ale protože jejich všeobecné vzdělávání se omezovalo, aby se mohlo věnovat víc času vzdělání odbornému, volalo učitelstvo po vysokoskolenském vzdělání. Učitel musí mít pokud možno největší předběžné všeobecné vzdělání, a teprve pak se může specialisovat. Vzdělaný učitel si již metodu své práce najde, jestliže bude na vysoké škole studovat pedagogické vědy.

Také návrh titulu profesor pro všechny učitele školy II. stupně nevyšel z nějakého stavovského důvodu. Hlasatelé školské reformy neustále tvrdí, že základní školský zákon je východiskem k dalším pronikavým reformám v celém našem školství, ne jen jeho systému. Ředitelem střední školy se nestane každý profesor, ale ředitelem měšťanské školy se stane každý odborný učitel. Pro společnost titul učitel je málo. Chceme-li, aby se řediteli škol II. stupně stali jen vynikající a výteční učitelé, pak je nevhodnější zavést pro všechny titul profesor, který je obvyklý v mnohých evropských státech pro učitele škol II. stupně. Tedy opět důvod ne stavovský, ale prospěšný našemu školství. Je podlamováním pracovní morálky učitelské, jestliže každý již předem ví, že dříve se nestane ředitelem, dokud nebude mít léta. Staršínský zákon byl velkou vymožeností učitelskou, ale je jisté, že výtečný učitel mohl dosáhnout všech možných povýšení, stát se okresním, zemským nebo ústředním školním inspektorem, radou, vrchním radou i vládním radou, ale ředitelem školy ne, dokud — podle místa školy — nebyl nejstarším kandidátem na uprázdněné místo.

Také srovnávání duševních schopností aktuálních a potenciálních je falešné. To je právě ukořmením diferenciaci na jednotné škole, aby podporovala jednotlivé druhy schopností, nyní je to ponecháno čiré náhodě.

A nyní k vlastním kompromisním návrhům. Je nutno ihned předem odmítnout každou snahu o čtyřtřídní obecnou školu. Pětitřídní škola I. stupně je nejsprávnější typ základní školy, pátý školní rok je pro československé dítě nejdůležitější proto, že teprve v něm je možné na př. utvrdit základní prvky československé vědecké gramatiky a utvrdit konkrétní poznatky základních početních úkonů. Zkušenosti s čtyřtřídní obecnou školou v protektorátě jen potvrdily správnost zásady, že pro naše děti se nejlépe hodí pětitřídní obecná škola.

A konečně školní povinnost musí být devítiletá. V této věci se beztak již opožďujeme za mnohými státy. Jednotná škola II. stupně, uvnitř diferencovaná, na které budou vyučovat odborní učitelé měšťanských škol, nyní profesori středních škol a noví učitelé, vyšší z pedagogických fakult dovoří, aby se aktuální i potenciální duševní schopnosti žáků mohly rozvíjet skutečně podle nadání a ne podle náhody, která dnes rozděluje děti jedenáctileté do dvou typů škol. Žádný školský útvar nemůže ubíjet nadané a talentované jedince. Známe přece dobře způsoby školení na gymnasiích před sto lety, a přece z nich vycházeli velmi platní členové naší nejvyšší vzdělané vrstvy. S námitkami, s jakými se nyní setkáváme, se šlo již proti jednotné obecné škole, jak ji dal základní školský zákon z r. 1869.

Rozdělování dětí do dvou typů škol III. stupně v době plné puberty, jak to navrhuje prof. Hlavatý, je kompromisem pro kompromis. V době povinné školní docházky je stát povinen dát dětem, a to všem zdravým a schopným dětem, stejnou příležitost k vzdělávání. Uskutečnění kompromisu prof. V. Hlavatého by dokonale roztušilo naši vžitou školskou soustavu, nastal by zmatek, který by se jen tak lehce neodstranil.

Návrh základního školského zákona, jak jej připravilo ministerstvo školství, se dotýká hlavně školy II. stupně. Kompromisní návrh prof. V. Hlavatého by znamenal rozrušit celou soustavu nyníšších škol I., II. a III. stupně. A před tím je nutno jen varovat.

V článku »K historii sporu o základní školský zákon« jsem ve Svobodných novinách ukázal na sám základ tohoto sporu. Mohli bychom nalézt analogie v našem politickém životě, na př. při jednání o zemědělských zákonech. Po květnu 1945 komunisté vtiskovali svou vůli téměř všemu našemu dění politickému, kulturnímu, hospodářskému a j. Jak jen možno si myslet, že by jí nevtiskli i do návrhu základního školského zákona. Prosazovali a prosadili, že se do něho dostal požadavek jednotné, nediferencované školy II. stupně. Tím se ovšem popudili profesori středních a vysokých škol. Vědci i kulturní pracovníci a nastal boj. Ke cti komunistů je nutno říci, že od svého požadavku ustoupili a že přijali zásadu jednotné, uvnitř diferencované školy II. stupně. Ale nikdo se nespokojí vítězstvím polovičním. Odpůrci jednotné školy vystupňovali bcj a přišli s požadavkem jednotné školy větvené nikoliv uvnitř, ale zevně, což ovšem již není jednotná škola.

Ministr školství dr. J. Stránský se dostal do velmi těžké pozice, neboť musel najít takový kompromis, který by neporušil zásadu jednotné školy. Podařilo se mu to tak, že stanoviska se již značně sblížila, jak zjistil i pan prezident při návštěvě zástupců učitelstva na Hradě. Ústup na tomto polu povzbudil ovšem touhy odpůrců myšlenky státní školy, aby se pokusili udržet své církevní školy. A tak maximalismus v jedné části návrhu osnovy vyvolal duchy, kteří zabránili, aby se základní školský zákon stal skutkem od 1. září 1947, jak určuje vládní program. Kompromisní návrh prof. V. Hlavatého vychází z touhy smířit stanoviska učitelů a profesorů. Jiný kompromisní návrh by mohl navrhnout smír mezi stanoviskem státní školy a škol církevních. A ještě mnoho a mnoho kompromisních návrhů by se mohlo objevit. Výsledek by byl, že bychom někdy kolem r. 1950 dostali dohromady nějaký malý školský zákon, ani ryba ani rak.

Dnes je třeba již jednat. Odklady působí trapně, přináší škody, oddalují potřebu klidu a stálosti v našem školství. Nynější náš školský systém je drahý, nehospodárny, nesociální a přežitý. Národ se chystá dát si již druhou ústavu, ale své školství ponechává na základně, kterou dala prosincová ústava Rakousko-Uherska z r. 1867. Duchovní základ našeho školství tkví v politickém středověku, a to je něco, za což se musíme my, národ Komenského, opravdu stydět!

dokumenty

Zrušte nár. správu nad F. X. Šaldou

To je pravda, že komunisté jsou čilejší než my ostatní. Jedním z příkladů jejich čilosti je způsob, jakým se dovolávají F. X. Šaldy a vůbec si počínají tak, jako by jeho dílo jim bylo svěřeno do národní správy. Z minulosti nic neznačící mladý člověk musí mít z toho dojem, že v F. X. Šaldovi je možno nalézt potvrzení správnosti komunistické politiky; dokazuje se to tím, že se z F. X. Šaldy vytrhne několik vět a ocitují se. To je možno dělat jen, dokud ostatní jsou tak pohodlní, že také nezačnou z Šaldy citovat. Nedávny úvodník »Tvorby« o F. X. Šaldovi přece nás pohnul, abychom otevřeli Šaldův Zápisník a namátkou z něho ocitovali několik úryvků z let 1933—1937. Bude z toho vidět, jakým právem se komunisté Šaldy dovolávají. Zároveň — na základě těchto citátů — podáváme žádost, aby byla zrušena komunistická národní správa nad F. X. Šaldou a aby — vůbec — se minulost tak neostyšně nefalšovala.

Ten barbarský násilnický režim v Německu vyvolal ve mně — a nejen ve mně — strach o svobodu. Napsal jsem projev takového smyslu pro schůzi veřejnou, kterou svolala »levá fronta« do Plodínové bursy asi před třemi týdny; ale neřekl jsem tam všechno, protože jsem to musel rychle hodit na papír.

S tou svobodou je to podivná věc; tak něco jako se zdravím. Nevšímáš si jí, pokud ji máš. Je ti to něco tak samozřejmého jako vzduch, voda nebo oheň. Teprve když je ohrožena, když ti může být vzata, ocitíš, jak je ti drahá a jak by se ti bez ní špatně žilo. Myslím, že pravou cenu svobody zná jen ten, kdo si jí musel vydobýt; kdo bojoval

proti porobě ať té, ať oné formy. A tu skoro blahořečím Rakousku, Vidni, jejím vládám. Díky jim aspoň střední generace z nás vědí z vlastní zkušenosti, co je to boj o svobodu. A proto dovedou si snad svobody trochu vážit; a doufejme, nedají si ji žádnému teroru ani zprava, ani zleva. Ale ovšem spolehnouti na to není. Dorůstají generace, které neprošly tím napětím boje o nejprimitivnější svobody občanské, a kterým jsou tedy cosi samozřejmé, čeho si neuvědomují a o co se nestraňují. V zbrutalování politického boje nejsme už také úplně nevědomci; učinili jsme pěkné pokroky a činíme je den ke dni; a tak je možno, že doženeme jednoho dne Německo i Itálii.

Podnět, který dali k českému boji protifašistickému komunisté, jest, jak čtu, odmítán oficiálními stranami socialistickými. Dalo se to očekávat, vyzvání k spolupráci, v »Rudém právu« otřesné, nebylo bez zálužnosti opravdu maličerných, uvědomíme-li si důležitost a důležitost chvíle. Ale zdá se, že komunisté se socialisty se nesejdou a nesrovnají, pokud nebudou svorně nabrán na rohy býkem fašistickým: každá strana na jeden; pak bude pokoj. Přesto: lituji toho odmítnutí; zdá se mně aspoň ukvapeně a předčasné. Snad přece mohlo dojít k pokusu o spolupráci. Myslím, že by to bylo důležité i pro třetí uvnitř komunismu; že by si komunisté musili uvědomit, jak takový boj o svobodu zavazuje pro přístě i je; že by si oživil v mysli zásadní důležitost volnosti a že by také zpytovali svědomí, neprohřešovali-li se proti ní. Myslím, že by takové spolupracovníci mohli působit očištěně na všechny strany, které by se v něm sešly. Neklammež se. Kult svobody klesl u nás v poslední době velmi na všech stranách a hříchy proti svobodě mají na svědomí všechny strany; a v takovém spolupracovníci mohli si to všechny strany jak náleží uvědomit.

Nejsem nikterak pro válku, naopak jsem přesvědčen, že musíme učinit všechno, abychom se jí vyhnuli, ale žádat odzbrojení dnes a provést je dnes, je tolik jako přímé přivolávání války. Jen blázen nebo zločinec může žádat něco takového.

Pan Evžen Klínger v jedné části své polemiky snaží se mne přesvědčit, že i my jsme imperialisté, že i naše obranná válka byla by imperialistická. Je škoda, že mu to censura zkonfiskovala. Byl bych mu to hravě vyvrátil. Imperialistických choutek u nás není jistě již proto, že není pro ně podmínek a půdy. Imperialismus je válečná výbojnost za účelem světovlády, a my jsme malý, den ze dne chudnoucí statek uprostřed Evropy, bez přístupu k moři, bez světového obchodu, strakatina nejruznějších národů. Každé dítě u nás vidí, že na výbojnou imperialistickou válku není ani pomyslení, že by válka velmi snadno mohla způsobit rozpad státu. Ale obrany republiky a demokracie proti přepadáním útočníků budu žádat vždycky bezpodmínečně, protože demokracie a republika jsou mně ne cílem, nýbrž východiskem a podmínkou další činnosti společensky opravné. Nebudu přece blázen a nebudu pod sebou podřezávat větev, na níž sedím. Katastrofální politiku komunistickou ryc nebo nic odmítám, a ne dnes po prvé, jako myšlenkový primitivism. Obávám se, aby to s tím naším státem nebylo jako s tou svobodou. Komunisté ji ocenili a začínali ji hájit, až když ji ztráceli. Což je opravdu trochu pozdě.

Jsou prý protiklady mezi mými činy a výroky v »Zápisníku«, které jsem minule citoval; prý jsem podepsal vyzvu k protiválečnému sjezdu amsterodamskému. Již v minulých »Zápisnicích« pověděl jsem své slovo o vitravosti komunistické: komunisté stále ke mně docházejí s žádostmi o podpisy a projevy — přesto, že jsem veřejně v »Zápisníku« i jim ústně nescetněkrát prohlásil, že nejsem ani marxista, ani komunist a že podepíši-li i některý jejich projev, může to být vykládáno ne pro jejich materialisticky-dialektické stanovisko, nýbrž pro moje, individualistické.

Tak jsem také podepsal se svého reálně pacifického hlediska vyzvu k protiválečnému a protiimperialistickému sjezdu amsterodamskému. Ale musil jsem protestovat proti tomu, aby se tento abstraktní pacifismus obracel jednostranně proti mému národu, působil v něm zmatek, zeslaboval jeho obranu, zatím co ve velkých národech, předem u Němců,

nezpůsobil ani sebeslabšího zeslabení válečné vojenské útlačnosti. Ze jsem podlehl psychosé? Podlehl jsem jí, chcete-li nazývat psychosou můj zdravý lidský rozum, mé dvě bystré oči, které umějí vidět a pozorovat, a můj smysl pro spravedlnost. Žádat odzbrojení od svého státu, když soused zbrojí se zvýšenou rychlostí a ve stupňovaných rozměrech? Tím bych nedosáhl svého pacifického účelu! Tím bych naopak militarismu cizímu, a nepřimo i našemu, otevřel dveře dokořán.

Ale prý Československo je stát imperialistický a roste v něm tedy prý nebezpečí militaristické; tak mi to aspoň dokazuje pan Klínger definicí Leninovou, která má nic víc a nic méně než pět puntíků. Má definice imperialismu prý je naproti tomu podobná definici Kauckého jako vejce vejci. Nu, p. Klínger může být klidný; Kauckého neměl jsem nikdy v ruce, právě jako on neměl asi v ruce Mallarméa nebo Valéryho. P. Klínger je horlivý a učelivý zák svych mistrů a umí dobře nazpaměť komunistický katechismus. Kdežto celá má výzbroj je můj zdravý lidský rozum a můj pozorovatelský zrak. Právě proto není mi Lenin autoritou, dogmatem, jako je p. Klíngerovi Jurare in verba magistri, a buď ten učitel sebe větší, to je něco, čemu jsem záhy odvykal. Má prostá lidská soudnost mně naopak praví, že Lenin není první, kdo kus čistě ideje komunistické obětoval v NEPU státu a tím i imperialismu. Nejsou mně k smíchu, jsou mně spíš k zlosti naši komunisté, kteří shledávají v potu tváří imperialismu u nás a nevidí, že drabami imperialismu dalo již dříve Rusko; že uzavřelo nedávno imperialistickou smlouvu s Amerikou a jiné smlouvy s Polskem a Rumunskem, tedy se státy, které komunistické ideji jsou nejvíce nepřátelské a komunismus nejvíce pronásledují. To, a nic jiného je pravá příčina, proč internacionální komunismus v Evropě je na ústupu; tato ruská vládnost k čistě ideji komunistické, toto obětování její etatismu a imperialismu je to, co působí rozčarování a rozklad u západních vyznavačů komunismu.

Josef Guttmann, nedávno ještě šéfredaktor »Rudého práva«, byl vyloučen z komunistické strany a sesazen se svého místa jako zrádce, padouř, sociálfášista a maloměsták, jako prskající smradlavý tchoř — tím ho prohlašuje pan Gottwald, pravověrný integrální komunist a marxista bez hany a poskvny. Panu Guttmannovi provedli tu pánové Gottwald a Kopecký totéž, co on kdysi provedl Hlávovi a řadě intelektuálů, a co se v komunistické frakci bude patrně provozovat až do jejího skonání. Čistka, která má vzbudit hlusi, že se v straně něco děje, kdežto vpravdě je v ní hřbitovní mrto. Guttmann dopustil se té smrtelné chyby, že víc než dogmatickému diktátu z Moskvy věřil svým vlastním očím, že nebyl slepý ke skutečnosti, že komunistické hnutí mezinárodně upadá, že německé dělnictvo je poraženo, a poraženo nejen vinou sociálních demokratů. Komunistické dogma moskevské chce naopak tomu, že nastává soumrak hříšerovství a že německé dělnictvo přechází k protiútoků, že je revoluce v střední a západní Evropě na postupu a vlastně už přede dveřmi. Ze revoluce požívá jako Saturn své vlastní syny, je dávno pozorovatelům známo; smutné je však v našem případě, že je požívá ne revoluce, nýbrž pouhé tlachání o revoluci, »která nepřichází« — tím tlacháním vyplňuje se patrně ta prázdňá doba před jejím příchodem. Půjde-li to takto dál, dožijeme se brzy velmi povznášejiho divadla, že se poslední československý komunist postaví před zrcadlo — aby byli dva — a vyloží pak sám sebe ze strany jako padouřa, maloměstáka a smardocha. Tak bude co nejbezpečněji dosaženo integrální velkorevolučnosti strany.

»Rudé právo« a jeho různé filiálky sápu prý se teď na mě každou chvíli, protože jsem trochu zironisoval jejich zmatenou, krátkozrakou politiku. Jeden takový upocený elaborát mně někdo poslal. Jsem ovšem nyní už skoro úplně reakcionář a fašista a brzy budu prý blahořečit rukám, které vraždí komunisty; jsem prý obhájce smilného řádu společenského, stoupenec výbojné imperialistické politiky, přítel finančních magnátů, kteří vyšší kultury měří dividendami, zklamal a zradil prý jsem dělníky atd., atd., jak již zní ten obehraný, chraplavý kolovrátek komunistických frází. Ze si ti pánové plijí do vlastní polévky, kterou před chvílí ještě s velkým apetitem pojíдали, nevidí. Takováhle myšlen-

nová armatura mne nepřivede z dobré míry. Má láska k dělnictvu má hlubší kořeny, než abych si ji musil dávat patentovat u karlínského polbyra; a mám čisté svědomí, že jsem našemu dělnictvu prospíval a, doufám, budu prospívat vic než celé karlínské střečkování. A spílá-li mně »glajchšaltovaných« p. posl. Kopecký, který je opravdu glajchšaltovanec Moskvy, musí nosit na očích klapky, nesmí vidět než nejvíc dva kroky před sebe a musí myslet podle lineálu, může mne to jen rozesmát jako pítvorný vtip šaškovitého osudu.

Gorkého diatriba proti individualismu západnímu jest tak trochu rána naslepo nebo pánu bohu do oken. Individualismus je Gorkému pramen všeho zla; v něm je obsažena služebnost kapitálu a fašismu. To jsou myslím věci nedomyšlené; v tom je kus orientální pověry a překvapuje to u muže, který je zásadním odpůrcem vši orientálnosti v ruském životě. Že je to opravdu nedomyšlené, jest patrné z tohohle. Kladné usměrnění dnešní sovětské literatury vidí se v sociálním realismu. Dobrá. To člověk chápe. Ale vedle toho připouští se jako vedlejší proud dočasný romantism revolucnosti. Tenhle ten pobočný proud je mně podezřelý. Neboť je-li co individualism, je to romantism revolucnosti; to je individualism až karikaturný, až do theatricalnosti. A co se říká tím, že se připouští v Rusku jako vedlejší proud takový romantism revolucnosti? Nic, než že individualismu v ruských spisovatelích je nahromaděno tolik, že musí být pro něj zřizován tento odtok. Sovětská vláda tedy sama nevěří v sjednocenou kolektivní vůli spisovatelstva ruského; ba ani ne ve vůli sjednotitelnou v dohledné době. A v tom má jisté pravdu; pravdu mnohem větší, než tuší. Sjednotit všechno spisovatelstvo v jedinou kolektivnou vůli není nic žádoucího; bylo by to tolik, jako záhy znemožnit vývoj a přivodit schnutí a vadnutí poesie a umění slovesného, podle sil z úplného vymrškování jedněch a těchž motivů do nekonečna. Život sám, dříve nebo později, přinese korektiv každému papírovému fanatismu. Jde jen o to, aby to bylo dost záhy, aby se to odbylo bez větších škod.

Česká obec spisovatelská, t. zv. »leví«, vydala na konci listopadu projev proti veřejnému násilnictví a proti omezení osobního přesvědčení. Podpsal jsem ten projev, poněvadž neutíkám nikdy ze své varty a protože vzplanulí t. zv. nacionalismu na pražských ulicích pokládám ne za sílu, nýbrž slabost, ne za pravdu, nýbrž za klam. Ale jinak rád bych řekl, že se mi nelíbí, dělit literaturu na pravou a levou. Jsou mně to metafory z parlamentarismu, které nikterak nevystihují životní plnosti a složitosti. Byl bych pro centrum. Střed, který zachycuje všechny národní život v celé šíři jeho rozvlnění, měl by být spisovatel, a ne exponent nějaké politické pravice nebo levice. Pravice je pro mne, a měla by být i pro jiné vzdělance dávno mrtvá, poněvadž léta a léta není v ní života, je jen maskarada mumíí; ale i levice, nerozpakují se to říci, dělala chyby, právě potud, pokud byla exponentem levice politické. A likvidoval bych ji bez valné lítosti. Stojíme před věcmi zcela velkými a otřesnými, to jest před takovými, které si budou žádat zcela nového zorného úhlu a zcela nového hodnocení. Práv bude jim moci být jen opravdový střed. To jest čočka, která sbírá v sobě rozptýlené paprsky a promítá je do jediného ohniska.

Celá desetiletí slyším již tuto obžalobu individualismu z úst dialektického materialismu. A ovšem, jak vědí čtenáři tohoto listu, nevěřil jsem jí a nevěřím jí ani nyní. Ne že nevidím pohrom, způsobených řádem soukromokapitalistickým — ale individualism je mi něco jiného než soukromokapitalistické podnikání. Ne že nevidím rozkladu a rozpadu starého společenského řádu — ale příčiny jeho vidím jině než Mathesius. Ztratil-li dnešní člověk viru v sebe, setkávali se všude s rozkladem osobnosti, není příčina toho v »hlubších«, jak říká Mathesius, hospodářských motivech, nýbrž v komplexu otázek velmi složitých, z nichž jednou z nejdůležitějších je právě zrada individualismu: podstatným znakem individualismu je totiž, že dává lidem viru v sebe, ve vyšší řád a účel jejich osoby, že z této osoby vytváří osobnost. Vykládat rozvrat osobnosti příčinami hospodářskými, to je mi zjednodušení a zpřimitivnění jistě pohodlné, ale

právě proto nebezpečné: oslepuje pro vidění skutečností nad pomyslení složitě.

Mathesius dopouští se té chyby, že individualism zaměňuje prostě za egoism, za prostě i sprosté sobectví a koristnictví. Jde tak daleko, že mu konec konců přičítá tak skoro vinu i za nesvobodu u nás. Byl-li můj Zápisník někdy konfiskován a nemůže-li se tedy se souhlasem Mathesius vyslovit o mém tehdejší konfiskovaném článku, není-li u nás dost svobody projevu, div mu i tím není vinen individualism, ačkoliv každý vidí, že je to vina společnosti protindivdualisticky organizované, tedy kolektivismu, který (lhotejno, zda v tomto případě právem nebo neprávem, s rozmyslem nebo bez rozmyslu, účelně nebo zbytečně) staví zájem celku nad jedince a jeho pravdu.

Mně je individualism prostě tam, kde je, jak už etymologie slova říká, víra v hodnoty ne—d—li—teí—né. Hodnota nedělitelná, to je na př. genius nebna vůdce. Není ho možno rozložit v určitý počet složek, nelze ho vysvětlit mechanickým sčítáním těch složek, nebo jejich násobením — je to prostě zjev jiné vyšší kategorie, jiné vyšší roviny. Je v něm něco jen jednou se vyskytujícího a tedy neopakovatelného, jen jednou právě tuto určitou a nejistou situaci dějinnou vyslovujícího. Jeho kvalitu není možno převést na kvantitu. Je to tedy víra v podstatě protimechanická, rozumíš-li mechanismem trpné, setrvačné opakování. To je můj individualism a nemá ani nejmenšího strachu o jeho budoucnost. Je to individualism věčný, k němuž se bude lidsvo vždycky vracet, poněvadž je v něm jeden z podstatných strukturálních rysů skladby společnost i člověka. To je můj individualism, z něhož neslevím a nikdy jsem neslevil ani joy. Jeho víra není nikterak nerozumná, není nikterak fantastická nebo blouznivá, nýbrž naopak: opřená o zkušenost, souhlasící se skutečností a odpovídající jí. A jsem přesvědčen, že i každý kolektivism musí s takovým individualismem počítat: ani kolektivism nemůže být bez vůdců, bez iniciativnosti, bez heroických činů, bez toho všeho, čemu se starým (a já připouštím, že nevhodným a mně osobně nesympatickým) slovem říkalo idealism; stejným, ano větším právem můžeš to nazvat realismem, poněvadž je za tím opravdová skutečnost, ano, nejskutečnější skutečnost.

Můj individualism je tedy víra v osobnost a v její heroism, rozuměj v její kvalitnou iniciativu, v její invenci, kterou není možno ani předvídat, které se není možno ani dopočítat, v iniciativu a v invenci, nutnou k chodu světa a dějin.

Nemyslím nikterak, že pravý individualism, individualism v tomto smyslu, jak jej zde podávám a vypisuji, udělal bankrot v západní Evropě a že spása je v kolektivismu — to je mně formulka příliš prostoduchá. Ano, řeknu přímo, že kolektivism, pokud mechanismus a pokud chce krizi řešit strojově, čímž rozumím každé formulkové opakování, je »nepokrokový«, abych užil slova Mathesiova, nebo retardující. Může mít dočasně a po případech velmi užité a dlouhé úspěchy v Rusku, kde učí široké vrstvy určité kázní a zasvěcuje je do myšlenkové práce a do rozumového řádu, které jim byly dosud úplně cizí, ale i tam nadejde dříve nebo později doba, kdy dohraje, právě jako dohrál mechanism západní, když se vymkl úplně z vlivu víry individualistické, t. j. víry v iniciativnost osobnosti.

Ale nemysli si, že je tomu v podstatě jinak v moderní, t. j. sovětské literatuře ruské. Taž stroba, totéž ocholení, třebas virtuózně maskované, vane na mne odtamtud také. Neznám ovšem celé krásné literatury sovětské ruské, ale přece jen jsem poznal některá významná díla, přeložená do češtiny nebo do němčiny. I v nejlepších z nich co nacházím nekladnějšího a nejlepšího, je horlivé služebnictví individualismu celku, nové společnosti, novému státu, novému materialistickému řádu. Je to někde přímo šílené soupeření a rekordmanství, které poseda tyto lidi a vede je přímo k fanatickému zbožnění kolektiva, pro které se dovedou obětovat. Rozuměj mně: není mně to nesympatické; radostný je pohled na každého člověka, který se něčím nadchl, něčemu slouží, chce jít za sebe a nad sebe; a stavím jej nad ten

věčný diletantismus, v kterém se stále zmitá, byl v nových a nových obměnách, román západní. Ale pozor, dobrý pozor! Tento člověk je v podstatě také osifělý a ochořelý jako člověk na západě. Vzal jen, řekl bych, injekce kolektivity, jako berou lidé injekce kokainové nebo jiné, aby přehlušili své vnitřní prázdno, svou vnitřní neplodnost a pustotu. Opíjí se a otupuje se tou prací pro nový stát a novou společnost, která jde, jak jsem řekl, až do sebezničení, tou prací, která nebývá dilem na vlastní duši. A konec konců jen tohleto je důležité pro mír a harmonii člověkovu; jen v tom je jeho vnitřní zdraví. A dříve nebo později, ale jednou jistě se dostaví i v moderní ruské literatuře kocovina z té romantiky strojové a technické — neboť nic jiného než romantika, byť nová, tohleto není. Uděl člověkův na zemi nemůže být přece opsán konstruováním a vyráběním strojů a kořením se před nimi, kanalisací města, nebo elektrisací vesnice. Tim se neposmívám ani kanalisaci, ani elektrisaci — jsou to věci důležité, jest to také služba životu. Vždyť se jimi uspoří člověku práce, získá tak ten ubohý předřený člověk chvilku volného času, kterého snad užije k tomu, že se rozpomene na tu svou zanedbanou duši a dá jí, aspoň z části, což jejího jest a čeho se jí musí dostat, ač nemá-li člověk vadnout a schnout od kořenů. Pravím jen, že vidím v tom klečení před technikou a národním hospodářstvím a jinými civilizačními faktory poslední a nejvyšší cíl člověka, přímo jeho smysl, a opíjet se jimi v divoké extasi, je pochybené; že je to jen nová seabemámivá a sebeklamivá forma staré romantiky, jen rafinovanější a o to nebezpečnější než formy staré.

Nevěřím, že je v duchovním světě pro opravdové úsilí nějaká slepá kolej. Každá tvorba, opravdu silná, nalezne si dříve nebo později svou kolej pravou, vyryje si ji po případě a dojde po ní svého určení; nebo, mluveno bez obrazu, zapne se v spolupráci do dějství světového. A tak se může zcela dobře stát, že i my, na něž shlížíjí tak mnozí přes rameno, hůř, mnohem hůř: kteří se podceňujeme leckdy sami a trpíme občas maníí flagelantskou, jednoho dne přispějeme svou hřivnou k tvořivému vyřešení konfliktu individualisticko-kolektivistického, východnicko-západnického. Vím, že komunisté budou na mne pro tento výrok shlížet s patra jako na pošetlice politováníhodného, neboť oni mají všechno rozřešeno: leží to v Rusku na silnici jako poztráčené kusy uhlí nebo poztráčená polena dříví, stačí se jen pro to shýbnout a donést to k nám. Kopírovat svůj ruský vzor, v tom vidí naši spásu. Jenže tenhle postoduchý recept mně nestačí. Jenže tohleto poraženství není moje věc. Musil bych jinak zoufat nad svým češtvím a pověsit se na první vrbě.

Tedy: ani východ ani západ, ani levice ani pravice, nýbrž střed, a to je mimo jiné i soustředění své osobnosti do tvůrčího ohníska. Postav se tam, kde je střed světa; postav se na ten bod s takovou vahou a závažností své osoby, až se tam přenesou skutečné těžiště světa. Tedy jen věrnost sobě, svému nejlepšímu já, ničeho jiného není třeba. Stát se tím, kým jsi.

Puncum litis je někde docela jinde, a naši sovětofilové zastírají si, obávám se, před ním vědomě zrak. Problém každé moderní civilizace obrodné je prostě v tom, sloučit svobodu s chlebem. Opatřit člověku chleba je mnoho, ale ne všechno. Chléb je nutnost fyzická, činitel přírodní nutnosti, svoboda hodnota duchovní, nehmotná, nezvažitelná, nezmařitelná, nemakatelná, nepřenosná, nedělitelná a přece nutná k čestnému a plnému životu lidskému. A jak je to opatřeno se svobodou v Rusku? Právě tyto dny upozornil Josef Hora v jedné lokálce v literární části »Českého slova«, že v ruském překladu Olbrachtova »Nikoly Šuhaje loupežníka« bylo vynecháno několik řádků prostě jen proto, že se tam vyskytá slovo Bůh, rozuměj žádné filosofické dokazování existence Boha, žádný filosofický pasus o postulátu Boha, pouhé slovo Bůh, neboť již jim by se kompromitoval překladatel. Do ruštiny nesměl by se dnes tedy přeložit odstavček na př. z Raise nebo jiného našeho neškodného povídkáře vesnického, kde jeden kmoť druhému, když kýchne, řekne: »Pozdrav pánbůh, Václave! Může jít dál nesvoboda? Tento příklad je pitvorný až do komičnosti, ale právě proto charakteristický. Z takových malicherností poznáš

člověka. Rozumějte mně, prosím: nemyslím, že Bůh může být »urazen« takovým nebo podobným duševním ubožáctvím a takovým nebo podobným omezenectvím, ani nesoudím, že já nebo někdo jiný může nebo má mu být zaštitěním nebo ochranou, nevěřím, že je to »rouhačství« — mé představě o božství je naprosto cizí takové negerské antropomorfování. Ne, není to vic než hloupost, čistá, ryzí, čirá hloupost, prozrazující ducha žalostně otročního, zatemnělého a odbojného vůči svobodě; to a nic víc. Literatura, poesie, umění není bez svobody. Definoval jsem několikrát přímo umění jako něco, co vychází ze svobody vyší, aby se do-tvořilo svobody vyšší. Ale jaká svoboda, když nesmíš napsat trojháskové slovo? Zítra ti mohou zakázat i užívat určitých písmenek, neboť lidská malichernost nemá dna a v jistých dobách a zemích obmezenectví souvisí zcela těsně se šilenstvím.

Bariera mezi mnou a Gorkým je, ale je v něčem jiném, než v stavbě nového kolektiva. Já jsem ctitel a vyznavač svobody, Gorkij, budiž jinak tisíckrát větší než já, ztělesňuje ducha nesvobody. Mně by záleželo na tom, aby nové kolektivum, když se už od základu staví, bylo stavěno svobodnými rukama, svobodnými duchy, jinak není mně to dílo lidské, nýbrž jen nakupená hmota a pomník nesvobody; jemu jde o to, aby ta stavba stála co nejdřív, budiž stavěna z čehokoli a kýmoli. Gorgij přísluhuje Stalinovi, jeho koncepcím, jeho myšlenkám, jeho plánům. Budiž, je to jeho dobré právo; se svou svobodou může člověk nakládat, jak za dobré uzná. Ale proti čemu jsem se ohradil a proti čemu se ohrazuji dnes znovu, je, aby nám, resp. mně byl vnucen za zákon vzor. Panu Mathesiovi se závěr mé stati o individualismu a kolektivismu z minulého čísla Zapisníku: »postav se tam, kde je střed světa; a postav se na ten bod s takovou vahou a závažností, až se tam přenesou skutečné těžiště světa; staň se tím, kým jsi« nějak nelíbí. Zdají se mu ty věty sice hezkými, ale obecnými. Ne, to nejsou krásná slova, to je mně závazný program životní. »Líbejte často zemi«, čte se jako příkaz v Dostojevského »Bratřech Karamazových«. Já svými slovy chtěl říci něco podobného nebo blízkého, ale bez mystiky. Naslouchejte své zemi a jejím hlasům; vnořte pevně do ní své kořeny, ona vám odpoví na vaše pochyby a nesnáze. Proti nekritickému stanovisku našich sovětníků a nesčíslných snobů po nich se opíjících, kteří myslí, že si rozřeší otázku, co dnes dělat, tím, že pojedou na měsíc do Ruska a očíhají tam ty různé dněprostroje a kuzneckostroje a což vím které a jaké čerty a ďably a mašiny, zdůrazňují stanovisko české, stanovisko českého rozumu a české zkušenosti.

Nebylo by přehradu mezi mnou a Gorkým, kdybych byl slepým a hluchým přítakovačem všech těch pětiletých a kdybych se rozplýval nad lidmi, kteří se v literatuře opíjejí názvoslovím technickým a inženýrským. Ale já chci mít k Rusku poměr kritický a ne fanouškovský; inde irae. Gorkij usměrňuje dnes literární práci ruskou k stalinismu, jako ji usměrňují jiní literáři v Německu k hitlerismu. Jenže: nelíbí-li se mi »glajchšaltování« literatury v Německu, proč by se mi mělo líbit v Rusku? Kritik má už ten sakramentský malér, že musí měti stejným loktem Petrovi jako Pavlovi.

Takovýchhle akademických radikálů máme u nás plno; a jejich prototyp je Zdeněk Nejedlý. Někdo by jim chtěl po-bořit kartový domek levice? To by tak hrálo! Vždyť oni si ho s takovou námahou podle různých ideologických receptů, z tlustých knih opsaných, sestavili a složili. Pereat mundus, pereat vita — jen když náš pedanticko-kantorský sen bude zachráněn. Stojí za tím kartovým domkem nějaký život, nebo nestojí? Odpovídá skutečnosti, nebo je to jen fantom liného mozku? O to se čerta starého starají. Jen když jejich kruhy jsou neporušené.

Marxism rodí dnes své šosáky a své domovníky a kostelníky jako každá doktrína, každá církvíčka, která má úspěch. Lidé se u nás domnívají, že to marxism vyhrál v Rusku na celé čáře; a tento úspěch utvrzuje je jen v jejich lenosti. Jen s chutí do toho, lidí skuhraje utahaným, ochraptělým a pivním basem. Vlezme si do komunistického vagonu, dejme si na oči klapky, stáhněme přes uši čepici, nevystrčme za nic na světě hlavu z okna, a do rána jsme na místě: dojedeme. Marxism je už celé řadě lidí u nás po-jistění na duševní lenost a nehybnost. Tato lenivá setrvač-

nost ve vyježděné koleji je něco, co mi jde už dlouho strašně na nervy. Jak jsou mně odporní, nevýslovně odporní tito šosáci i pensisté revoluce, kteří přezývají na svých vykotlaných starých zubech, nebo ve svých bezzubých dásních včerejšek, a nemají zuby ani dost zdravé, ani dost dravčí, aby se mohli jimi zatít do dneška a polknout a strávit její!

Tyto pány pobouřil velmi můj požadavek, hledat a nalézat střed, což je mně tolik, jako tvořit i v politice, tvořit ze žhavé potřeby chvíle, a ne opisovat papírové recepty z politické kuchyně Magdaleny Dobromily Rettigové.

Má stať »Společně kolektivum a spisovatelské individuum« v prvním sešitě mého Zápisku nelíbila se, jak jsem očekával, komunistům. Ti jsou nedůtklivější, než římská církev a každá kritika je jim solí v očích. Prý jsem se dopustil povrchnosti, když jsem citoval jako svědek dnešních poměrů v tisku a v literatuře sovětského Jana Slavíka, jeho článek, Co nevidí Gorkij. Prý Slavík je reakcionář: prý Slavík zlověstně kritizuje sovětské Rusko. Nevidím toho: Slavík jen dnešní Rusko posuzuje a charakterizuje, rozvrhne světlo a stín. Sám jsem v Rusku nebyl a nevydávám se za znatele sovětského Ruska; ale nevím, proč bych neměl Slavíkovi věřit, když znám jeho články historicko-metodologické, v nichž vytýká starším historikům, že neznají a nechťejí znát kritéria revolučnosti jako heuristické zásady pro minulost. Nikoli, Slavík je teoretik revolučnosti, a ne reakcionář; a že byl vhozen pro nějaký svůj nepřiznivý soud o dnešním Rusku na jednu hromadu s Nikolauem, mně nikterak neimpoune. To je ta noblesa u nás běžná, kterou velmi dobře znám, ale která mně nepřesvědčuje. Ale, jak praví pan Rybák v »Tvorbě«, ten můj článek není případem Jana Slavíka, ba ani ne případem mým, jak mívá můj censor, nýbrž trvám případem právě Gorkého. Aby bylo jasno: vířím si upřímně Gorkého a mám ho rád, ale to není mi tolik, jako ležet před ním na břiše a nekriticky ho polykat i s chlupy; se zamhouřenýma očima přijímat od něho i formulace nejpochybnější. A to je u mně jeho paušální obžaloba západního individualismu jako nevolnického spojení militarismu, kapitalismu a fašismu, když přece vidím, že západní individualismus hodně a upřímně bojoval o svobodu projevu literárního, když Gorkij sám chce volnost literárního projevu brzdit a uniformovat jej do jednoho nebo nejvýš do dvou směrů. Pan Rybák míní, že se v Rusku neděje nic jiného nežli to, o čem píše já a co doporučuji já: totiž, aby spisovatel a básník všiml si spravedlivých a oprávněných přání svého obecnictva a pokud možno jim vyhovoval. Ba ne, pane Rybáku! Je přece kardinální rozdíl mezi tím, ukládá-li se vnějším přinucením básníkovi určitý kladný postoj k třídě, nebo jiné moci veřejné, anebo zaujímal-li ten postoj spisovatel z dobré vůle a po svém svobodném rozhodnutí!

Pan prof. Zdeněk Nejedlý zde se na mně obořil pro mé stanovisko středu, které jsem zaujal v posledním Zápisku. Prý je to nesmysl, prý žádného středu není, dějiny tvoří prý krajnosti, je prý to historicky mrtvý pojem a což podobného klábosení více. Povídali, že mu hráli. Prof. Nejedlý, ačkoli historik z profese, neví z dějin nic, co nevyčte z historických učebnic. Mohl bych mu jmenovat celé epochy, jímž vtiskla charakter právě důsledně prováděná politika středu; a byly to epochy pro národní vývoj nejšťastnější. Vyloužil jsem, co je mi střed: stát na rodné hroudě a z ní a v jejím duchu pracovat, opravdu pracovat, ne střechovat v pustých ideologických, jak to dělá pan prof. Nejedlý. Tomu ovšem nemůže rozumět spisovatel, který před válkou tonul v kultu Wagnerově, tohoto nejkonservativnějšího, až feudálního mystického romantika německého, a po válce chtěl na komunism přebarvovat. Smetanu — pro toho je střed opravdu prázdné slovo a ne myšlení a jednání. Pan Nejedlý je tak opovržlivý, že mně vlní z opatrnickví a ze zbabělosti — on, který se dovedl tak mistrně zaštitit jako životopisec neko-nečného díla o Masarykovi a spojit v sobě nejtemnějším uměním pod sluncem a vybalancovat kult Leninův s kultem p. presidentovým. Nevím, jak přicházím k této údržbě. Patrně hatím něčí plány. Vidím situaci pro stát a národ tak vážnou, jak ji posud nebylo; a volám proto po soustředění, které je dnes příkazem rozumu i cti.

Sociální demokracie a Sokol

Redakci časopisu Dnesek!

K diskusi DTJ a Sokol dovoluji si jako jeden ze zakladatelů DTJ několik poznámek:

V dubnu 1897 vyšel v »Akademii« článek s titulem »Následování hodno«. Jedním z nejstatečnějších Sokolů je bez odporu Sokol v Karlíně. Vyloučil totiž dr. Alfreda Meissnera proto, že při volbách do páte kurie na několika schůzích odporučoval kandidáta sociálně demokratického, čili, jak navrhoval pravil, »vedl legie svatých Němců proti národu českému«. Vedle toho byli vyzváni náčelník Bloudek, místonáčelník Skokan a člen sboru cvičitelského Dank, aby z podobných důvodů se vzdali své funkce.

Nebyl to jen karlínský Sokol, ale řada sokolských jednot, které vylučovaly sociální demokracii. Tak jsme se sešli v t. zv. mateřské jednotě, abychom nadále pěstovali tělocvik, k němuž jsme přínluli v jednotách sokolských. Tělocvičské hnutí dělnické vyrůstalo ve všech průmyslových střediscích přímo živelně. Hlásili se do DTJ mládí lidé, kteří se instinktivně necitlivi volně v ozdušii Sokola, který byl tehdy ovládnut duchem vídnoucí strany mladočeské. Pekládali jsme za zřetovni obrodu mladých dělníků, jestliže jsme volali mlade dělníky po jedennáctihodinové době pracovní místo do hospoda do tělocviku. Mohu Vás ujistit, že jsme měli mnoho bojů uvnitř politické organizace sociálně demokratické, protože naprosto bylo nám vytýkáno, že odvádíme mládež od politického boje do tělocvičen. Někteří čelní soudruzi nám posměsně říkali »hřídkáři«. Vzpomínám sám ostré kontroverze s Klárou Zetkinovou a Rosou Luxemburgovou u příležitosti mezinárodního sjezdu ve Stuttgartě, kde nám přímo vytýkali zradu na dělnickém boji. Je snad obecně známo, že při roztržce dělnické třídy v prvních letech Čs. republiky byla to první olympiáda dělnická, která narovnala páté klesající sociální demokracii.

Je pochopitelné, že strana sociálně demokratická od této chvíle opírala se o dělnické tělocvičné hnutí, v němž viděla záruku svoji budoucnosti. Při tom poměr mezi Sokolem a DTJ utvářel se naprosto přátelsky. Kdekoli došlo k nějakým nesrovnalostem, byly vyrovnávány společnou komisí, v níž vedle dr. Scheinera a Vaníčka zasedali Hummelhans a Šlaba. Na olympiádách byla obec sokolská vždy milým hostem, stejně jako na sletu sokolském výbor svazu DTJ. Pro poměr DTJ k Masarykově republice uvedl bych jednu událost. Na první dělnické olympiádě proveden byl v režii Novákové velký obraz: otroci bítování jsou faraonskými otrokáři, přichází litice válečná, otroci se vzbouří a vyhnějí otrokáře. Z hlavní brány přichází nadživotní socha presidenta Masaryka, jako veliký symbol osvobození. Němečtí hosté z DTJ říšských prudce vytýkají, že tu symbolizujeme kapitalistický stát. Chťejí odejít ze slavnosti, že prý také ani jejich prezident Ebert jako představitel státu nasměl by se objevit na scéně. Odpověděli jsme jim, že pro nás Masaryk je symbolem osvobození dělnické třídy i jako představitel státu. Bylo pochopitelné, že sociální demokracie v DTJ viděla svoji páteř. Jestliže dnes volá se po sjednocení tělovýchovy, nejsou to DTJ, které by tomuto ideálu kladly odpor. Odpor vyšel z kruhů sportovních. Na sokolském sletu budou jako hosté cvičit DTJ. Buďte to svědectvím bratrského poměru mezi našimi vrcholnými organizacemi tělovýchovnými. Snad bude tím dán popud k organickému sloučení. Nelze ovšem očekávat prostě rozpustění DTJ, neboť tato organizace má nejen svoji tradici, svoji minulost, ale i svou přítomnost. O poměru sociální demokracie k Sokolu a k DTJ vyjádřil se velmi výstižně soudruh Laušman, který zhodnotil zásluhu, které má dělnické tělocvičné hnutí pro sociální demokracii i pro stát. Byly doby, kdy strana sociálně demokratická měla živý zájem na tom, aby její příslušníci šli do DTJ. Většina předáků také vyšla z těchto jednot, dokonce nynější předseda vlády vyšel z těchto řad. Dnes má sociální demokracie živý zájem na tom, aby její mládež byla v tělovýchovném hnutí at již volí k tělovýchově DTJ či Sokol. Dr M. P.

Vážená redakce!

K této významné diskusi »Dnešku« mluvím jako svědek. Když byl za války rozpuštěn Sokol, chodilo několik našich mladých Sokolů cvičit do DTJ v sousední obci. Byli tam přijati velmi přátelsky a všichni potvrdovali, že jsou mezi jednotami jako doma. Stejně potěšující bylo, že někteří soc. demokracii podporovali rodiny uvězněných Sokolů. Poměr Sokola a DTJ byl před válkou korektní, ne přátelský, ani nepřátelský. Proč jejich účast za okupace na utrpení Sokolů, morální i hmotná, byla krásná a překvapující. Podobně tomu bylo i v jiných obcích sokolské župy Rakovnické a 26. okresu DTJ.

Když se po válce nemohla tělovýchova sjednotit a Sokol obnovil činnost, rozhodli se soc. demokracii, že své jednoty neobnoví a doporučí cvičit v Sokole. Rozhodli se potichu, mnoho jednotářů do Sokola nešlo, ale své děti k nám posílali a po-

stíhají. Přiznávám, že jejich příznivé stanovisko nás tehdy dost posilovalo. Nebylo nám po zahájení činnosti dobře: okolovina Němci zpuštěná, osm nejlepších činníků zemřelo pro sokolství v koncentráku, množství dalších bylo umučeno z jiného důvodu nebo zemřelo doma, několik se jich vrátilo, ale s podlomeným zdravím. Jednota ztratila celkem asi čtyřicet činníků, byly děsivé mezery ve všech odborech.

Vyznačoval se proto obnovený život Sokola především mládostí a tápáním. Jediné, co bylo nové a povzbuzující, bylo to porozumění a důvěra soc. demokratů (i komunistů). Na první valné hromadě jsem kladl Sokolům na srdce, že jsme obstáli. Potvrzují, že 26. okres DTJ neexistuje, že soc. demokrati Rakovnícka a Křivoklátska dobrovolně vstoupili do Sokola a strana je nenutila k obnově DTJ.

Orel na okrese nebyl, máme tedy tělovýchovu sjednocenu až na sportovce. Myslím, že je to největší klad našeho poválečného života. Tvrdili se občas, že jsme se za války ničemu nenaučili (zejména v stranických zápasech, pak sokolská tělovýchova u nás potvrzuje, že jsme se polepšili. Upřímně bych se radoval, kdyby to bylo všude.

Jar. Bříza
starosta rakovnického Sokola

Vážená redakce!

Poznávám, že jsem měl fici šířeji, jak došlo k tomu, že jsem vystoupil ze strany sociálně demokratické, když jsem nechtěl podlehnout nátlaku, abych vstoupil do DTJ. Stalo se to 1924 v Nymburce. Byl jsem členem strany od svých studentkých let, členem Sokola od dětských let. Tehdy místní důvěrník soc. dem. mě několikrát vyzval, abych vstoupil jako člen strany do DTJ, že je to má povinnost. Při jedné plenární schůzi mě veřejně vyzval, abych opustil místnost, poněvadž se budou projednávat důvěrné věci o DTJ a jako Sokol nemohu být přítomen. To rozhodlo o mém vystupu ze strany. Že nyní jsou poměry zcela jiné, je přirozené, ale za první republiky byla DTJ složkou strany sociálně demokratické, stejně jako Orel složkou strany lidové. jpb

Volební právo nezletilých

Vážená redakce,

ve 14. čísle Dneška psal pan Přemysl Pitter o volebním právu nezletilých. Chtěl bych k jeho vyvodům připojit několik poznámek jako příslušník mladé generace.

Oč jde? O to, má-li být v nové ústavě dáno mládeži do 18 let volební právo, čili nic. Košická vláda přišla s volebním právem nezletilých jako s hotovou věcí a velkou demokratickou vymožeností. Vzorem pro tuto novinku byla zřejmě ústava SSSR. Není mi aspoň známo, že by v té době také v jiných státech byl takový systém zaveden. Nemám v úmyslu kritizovat vhodnost tohoto sovětského zařízení, to je věcí sovětských zákonodárců, avšak chtěl bych poukázat na to, že v SSSR nestojí mladí voliči (politicky a stranicky ostatně od raného školení) před volbou u mezi několika světovými názory, nýbrž nejvýše před volbou mezi osobami jednotlivých kandidátů, což je, myslím, snadnější. Možná, že se mylím, ale domnívám se, že v napodobení právě této části sovětského volebního systému bylo o něco více stranické demagogie než demokracie. Proč nebyly napodobovány jiné věci, na příklad možnost svobodnějšího výběru osob poslanců bez vázaných kandidátů? Anebo proč nebyla zákonem dána smlouba možnost odvolati poslance lidem, t. j. voliči, ne stranou? Každá strana jistě spoléhala na to, že právě ona to bude, které se podaří strhnout mladé lidi, kteří dospěli za války a o stranách z první republiky mají konec konců představu dosti nejasnou. Jiný důvod nevidím. A dnes? Která strana, prosím Vás, se bude chtít návrhem na volební hranici 21 let připravovat a hlasy své mládeže a uvrhnout na sebe nadto podezření, že to dělá proto, že s ní mladí nejdou?

A přece, kam vede volební právo nezletilých? K tomu, že partaje počínají boj o hlasy, tělo i duši mládeže ne-li již u kolébky, tedy na obecné škole jistě. Mladí jsou lákáni stranickými slavnostmi a tanečkáckými, průvody s pestřilými prapory, břešknými kutálkami a stranickými uniformami, jejich záčasté ještě ne zcela vyvinutý a upevněný charakter podlamován slibováním výhod, plynoucích z přivržení, vládní pro projevy a mluvních cvičení, školení podle jesuitských zásad; Účel (t. j. volební vítězství a získání posic) světu prostředky; Kdo nejde s námi, jde proti nám (a je tudíž zakuklený fašista) a Omnia ad maiorem factionis gloriam.

Tak se z malých stávají buď fanatičtí janičáři svých stran, nebo lidé štítící se politiky a opovrhující stranami jako nutným zlem. Že od obojího je potom už jenom krůček k podřízení se diktatuře, ať radostnému či trpčitému, není snad třeba dokazovat. Nebylo by rozumnější a poctivější ponechat mládež přirozenému vývoji biologickému? Že tento končí v 18 letech, nebudě chtít zajistit nikdo dokazovat.

Znamenalo by to ovšem, že by musla být stranám odejmuta možnost organizovat nedospělou mládež, a již by se toto organizování dělo pod jakoukoliv zástěrkou. Velmi mnoho dobrého v politické orientaci mladých mohla by vykonat politická

a občanská výchova na školách, neovlivňovaná ovšem stranickými činnými učiteli, používající forem demokratické diskuse a zabývající se otázkami občanské morálky.

Co z toho všeho vyplývá? Že má být mládež vedena k svobodnému hledání a slyšení pravdy objektivní a k přemýšlení o předkládaných názorech a faktech, ale nikdy ne k slepé víře ve zjevná dogmata a nehybné autority, která činí z mladých konservativní a nesnášenlivé starce, odmítající přemýšlet o názoru druhých. Tak jsme si my mladí nepředstavovali za okupace cestu demokracie, tak si to představují ještě dnes mnozí mladí čeští i slovenští politikové, i když — bohužel — nemají často odvahu svůj názor veřejně projevit. Jak ale zařídít, aby se zdravý rozum našel a stranická prestiž zůstala celá? Doufejme, že o věci důkladně pojedná ústavní subkomise ÚNS, která má zasedání tajná a kde se tedy poslanci nemusejí bát o ztrátu stranické popularity.

S přátelským pozdravem

Zdeněk Jírový

Příbyslavský případ

Vážená redakce!

Se zájmem pročel jsem si článek Příbyslavský případ, který byl uveřejněn ve 14. čísle tohoto časopisu. Musím doznat, že prof. dr. Jos. Grňa píše o události tak, jak jej tehdy posuzovalo vedení organizace R 3, což neodpovídá zcela skutečnosti.

Jednou z obětí partyzánské exekuce, která byla provedena 26. X. 1944 na členech stanice v Příbyslavi, byl můj bratr, četn. strážmistr Ondřej Otevřel. Poněvadž jsem předpokládal, že přišel o život omylem nebo nedopatřením, anažli jsem se hned po revoluci ziskati v ministerstva vnitra — hlavní velitelství SNB v Praze pro pozůstalé i příbuzné úřední potvrzení o tom, že můj bratr nebyl nijak zúčastněn na incidentu dne 2. října 1944 v obci Hřístě u Příbyslavi a neměl viny na smrti div. gen. ing. Vojtěcha Borise Luží a jeho pobočnicka poručíka Koreše. Rovněž jsem předpokládal, že ono osudné nedopatření může mít ještě další následky a sice že by mohly vzniknout různé dohady a domněnky o charakteru a chování v neprospekch zemřelého. Obrátil jsem se proto na MNV v Horní Bečvě a v Příbyslavi, na velitelství stanice Sboru národní bezpečnosti v Příbyslavi, aby úředně potvrdily jeho národní bezúho-

nost. Z potvrzení, která mě byla jmenovanými úřady zasiána a která v ověřených opisech současně zasílám redakci t. l. — dopis ministerstva vnitra - hlavní velitelství SNB Praha ze dne 18. května 1946 č. IV. 7964/1946-VA/3 — prohlášení MNV v Příbyslavi ze dne 16. srpna 1945, prohlášení MNV v Horní Bečvě ze dne 22. července 1945, potvrzení velitelství stanice SNB v Příbyslavi ze dne 26. července 1946, prohlášení Ladislava Roubala, vrch. strážm. SNB v Příbyslavi ze dne 21. března 1946, možno zjistiti skutečnosti, které jsou v rozporu s článkem Příbyslavský případ.

Píše-li prof. dr. Jos. Grňa, že vedení organizace R 3 rozhodlo proto v plném vědomí své odpovědnosti, aby byli potrestáni smrtí jak přímí tak i nepřímí pachatelé a účastníci vraždy generála Luží, tak i všichni ostatní členové stanice v Příbyslavi za své příslušníky okupantům (neúčast v podzemním hnutí, špatná pověst pro komisi chování, služební horlivost, puntskářské vykonávání rozkazů okupantů atd.) zůstávám na základě předložených dokladů v přesvědčení, že informace, kterých se dostalo při šetření generálu Svatoňovi o činnosti a chování všech příslušníků protektorátní četnické stanice v Příbyslavi, byly neúplné a zčásti nepravdivé, zejména pokud jde o mého bratra. Z předložených listin možno se přesvědčiti, že strážm. Ondřej Otevřel nebyl přítomen, ani nijak zúčastněn na incidentu dne 2. října 1944 v obci Hřístě u Příbyslavi a neměl viny na smrti div. gen. ing. Vojtěcha Borise Luží a jeho pobočnicka poručíka Koreše, že požíval dobré pověsti v obvodu stanice a byl tam velmi oblíben, neprojevoval služební horlivost, nevystupoval proti složkám národního odboje, choval se ve službě tak i mimo ni jako řádný Čech, jednal vždy jako dobrý a upřímný vlastenec, otevřeně projevoval svou nenávisť vůči okupantům, varoval osoby, jež byly hledány pro útěk z práce v byv. říši.

V zájmu správného informování veřejnosti o příbyslavském případě pokládám proto za svou povinnost nepřejíti bez povšimnutí článek prof. dr. Jos. Grňa, aby můj bratr, který bez svého zavinění přišel o život, nepozbyl ještě i svou dobrou pověst a čest. O nic jiného mi nejde.

Klement Otevřel, Jičín

listárna redakce

J. M., Dvůr Králové. Abychom fekl pravdu, nevyznáme se sami v těch menších se nařizováních o omezení dodávky papíru pro časopisy. Dostáváme různá rozhodnutí, ale vidíme, že časopisy politických stran jich nedbají, takže nevíme, co vlastně je pravda a právo. Snad se nám podaří vydávat i „Dnešek“ v rozsahu normálním.



Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Sergěj Jesenin-Josef Hora

JAVOR

Slyšíš hnát se saně, slyšíš saně hnát se?

Milo se svou milou venku zatoulat se.

Zveselený větřík vane plaše v role, rolničky se ženou po rovině hólé!

Eh, vy saně, saně! Plavý ty můj koni!

Louka — na ní javor, zpíl se, tančí po ní.

Ujedeme k němu. Zeptám se — co je ti?

Zatančíme spolu, já, ty a on třetí.

Ríjen 1925.

Z právě vydaného dalšího svazku sebranych spisů Josefa Hory: Jesenin a Pasternak překlady jejich veršů.

Kdo jede na tygru, může sledovat, že je těžko sestoupit. ČÍNSKÉ PŘÍSLOVÍ

ODKAZ UMĚLCE, PSANÝ DO MRAKŮ

Nezvyklou knihu dostává čtenář do svých rukou posledním literárním dílem Josefa Čapka. Zvláštní je též její název »Psáno do mraků« (327, 65 Kčs, Borovy). Zvzdávaje listujeme třemi sty stránkami a všude jen jednotlivé věty nebo tři souvětí, některé na dvě řádky, jiné na půl stránky. Bez názvů, bez spojitosti, jen nesouvislý úryvek z bohatého vnitřního života poznamenaný na okraji myšlenek. Reklí byste po šaldovsku, že to jsou jen odštěpky z monumentální sochy, kterou tesal ve svém nitru sám ze sebe a pro sebe velký duch. Ale ta socha, to živé dílo odešlo nepoznáno v celistvosti zároveň s životem svého tvůrce z tohoto světa někde na té zoufalé a děsné cestě

mezi německými koncentráky. Z Josefa Čapka, jednoho z největších našich moderních malířů a spisovatelů poznáváme jen zlomek, z jehož kusosti, rozptýlenosti a skoro nedbale pohozyzených nápovědí jen domýšlíme celkový obrys jeho duchovního profilu, hloubku jeho moudrosti a intenzitu jeho uměleckého i lidského prožitku. Stačí si přečíst jen několik aforistických vět a rozevírá se již před vámi nekonečný obzor myšlení a citění, rozhrnují se zákony a věci, lidé i myšlenky stojí před vámi žtve, nelitostně osvětlené jasným rozumem, prožité a procitěné však zase vášnivou láskou k životu, k člověku, k celému vesmíru, láskou radostnou i smutnou, tragickou i statečnou. Tou krásnou láskou, které vytvářela při svém střetnutí se skepti, pesimismem a pasivitou z Čap-

ka velkého umělce i velkého člověka. Tady, v této knize umělcových poznámek, psaných v letech 1936—39 jako soukromé glosy k vlastním zamýšlením nad světem, člověkem a uměním a postupem doby i nad světem a událostmi kolem mni- chovské hanby, to je velká zpověď a nejdokonalejší portrét Josefa Čapka. A právě i když nebyly psány pro knihu a pro druhé, i když to není souvislá kniha, komponovaná jako celek a usilující o filosofický systém nebo srozumitelný výklad vlastního životního názoru, jako tomu bylo u knihy »Kulhavý poutník«. Dal by se z těchto střípků sestavit autorův portrét, jak to již učinil V. Černý v Kritickém měsíčníku, dalo by se mnoho rozebírat, srovnávat i kritizovat a nejvíce by se dalo citovat. Tak krásné, jasné a moudré věty tam jsou. Tak obsažné při své krátkosti. Nelze to učinit v krátkém referátu. Je však nutno sklonit se v úctě nad tou úžasnou po-

Jan de Hartog

HOLANDESKÁ SLÁVA

Ještě i když jsme pluli západně od Scilly, bylo všechno v pořádku. Totiž: den co den to bylo horší, ale my jsme to nepozorovali, protože zhoršení se ohlašovalo velmi pomalu. Měli jsme už za sebou víc než půl cesty; všichni jsme byli v dobré náladě, všichni kromě van der Gasta. Ten ustavičně broumal sem a tam po velitelském můstku, asi jako já ve svém pokojíku tehdy před zkouškou; když jsem se ho na něco zeptal, řekl nejprve: »Ho!« a zatvářil se polekaně; a potom odpověděl něco, co nemělo s mou otázkou žádnou souvislost. Ponenáhlu jsem ho zbavil všech drobných denních úkolů, aniž si to vůbec uvědomil; ale někdy se pojednou třebaš zepnout jaksi náhodou: »Nebylo by na čase zjistit polohu podle slunce, kormidelníku?« a když jsem mu řekl, že už se tak stalo, usmál se poněkud provinile a řekl: »No, dobře, chlapče. Děkuju.«

Potom se rozpoutal vítr. Bylo vidět, že se na jihozápadě zdvihla bouře; těžké mraky postupovaly směrem k nám a kolem nás se rozpoutalo neurvalé vlnobití; ale vítr ještě nedosáhl síly vichřice. Dala se však očekávat v tomto ročním období, ale nikdo se tím neznepokojil na palubě tak znamenitě lodi,

jakou byla Amelanda. Jenom s van der Gastem se cosi dalo; přestal pobíhat od chvíle, kdy se na obzoru nakoupila mračna a co se zdvihlo bouřlivé vlnobití; zavřel se do své kajuty. Večer onoho dne, kdy už nebylo pochyby, že po západu slunce zažijeme divoký tanec, sešel kormidelný druh z kapitánem a zaklepal na dveře jeho kajuty, aby ho vzbudil do služby. Ale vzápětí příběh našel zpět nahoru a ohlašoval mi: »Kapitán mi slovem neodpověděl, kormidelníku; myslím, že byste se měl za ním podívat.«

Šel jsem tedy dolů a zaklepal jsem, ale nedostalo se mi odpovědi. Zkusil jsem tedy vnitřní dveře, z velitelské kabiny, které nikdy za sebou nezavíral. Otevřel jsem, a van der Gast ležel v koi, v naolejovaném šatě, nesvlečen; lampa čadila. Zeptal jsem se: »Není vám dobře, kapitáne?« Podíval se na mne očima, jejichž pohled byl pla úzkostí, která mne až zamrazila. Totiž — úzkost není to pravé slovo, neboť jeho oči vypadal spíše jako oči těžce nemocného, a úzkost, která v nich tkvěla, nebyla už ani lidská. Ale pomyslíl jsem si, že snad matně osvětlení zvyšuje ten dojem, neboť když promluvil, byl jeho hlas zcela obvyklý, ba dokonce klidnější, než jsem očekával. »Zůstanu na lůžku, kormidelníku,« řekl mi, »až do okamžiku, kdy to začne doopravdy.

Jakmile se to strhne, vzbudíte mě, nebudu-li snad ještě nahore.« »Ano, kapitáne,« řekl jsem a zavřel jsem dveře.

Přípravy na bouři byly už z valné části vykonány, a co ještě zbývalo udělat, to jsem nařídil. Vzbudil jsem prvního strojníka a také jsem dal rozkaz, že všichni musí do služby. Dal jsem vytáhnout na palubu malý kabel, aby byl pro všechny případy po ruce; zabezpečili jsme ho, jak to šlo nejvíc, aby nesklouzl do moře; soulodní kabely se zdvojnásobily a raky se čerstvě namazaly a nově obalily. Bevers dal upevnit a zabezpečit všechno dole. Abych měl naprosto dobré svědomí, dal jsem rozkaz, aby se prohlédly i čluny a vyzkoušely kladky, pro případ, že by snad došlo k nějaké nehodě. Nebylo těžko to všechno naříditi, ale vykonání rozkazu bylo tvrdším oříškem, protože vlnobití bylo čím dál tím vyšší a zuřivější, a Amelanda sebou znívala jako sud; když jsem kontroloval palubní světla, málem by mě to bylo smetlo s paluby do vody, ačkoli jsem se plížil jako zloděj. Dřív, než nastal tanec, dal jsem zasignalizovat Titaanu, aby nám dal zprávu, jel-li tam všechno v pořádku. Filip tam Meeuw odpověděl morseovkou: »Jen at fičí, pro nás a za nás!« No, a fičelo, holčičko, to mi věř. Severní Atlantik je zlé moře, vyhodí-li si někdy z kopytka, Není sice takový lido-

žrout jako Tichý oceán, který je v tomto ohledu nehorší ze všech, ale vichr, který nás dostal do spárů, a přivlasy vody z moře i z mračen byly tak nevhodné, že bychom některou chvíli byli Kwela nejradsí objali, a to hodně křečovité, kdybychom ho byli měli náhodou mezi sebou. Zprvu se van der Gest neobjevoval s žádné strany, a měl jsem za to, že si pobude v podpalubí až do konce špatného počasí, když tu pojednou znenadání stanul těsně vedle mne. Nepoznával jsem ho, jak úžasná proměna se s ním stala. Ani trochu se nepodobal van der Gastovi, jakého jsem poznal na této plavbě, nýbrž stal se oním starým van der Gastem, kterého jsem znal z vyprávění drsných námořních příhod. Poznal jsem to na něm, dřív než vyřkl první slovo, stačilo se na něho podívat, a hned člověk viděl, že z něho vyzařuje podivuhodná síla, svědectví velitelské osobnosti. Byl opět kapitánem. První rozkaz vykřikl hlasem ostrým jako kosa a když se podíval na člověka, byly jeho zraky suché a tvrdé, takže se dotýčný okamžitě podrobil a rozkaz vykonal — ale s úžasem, neboť proměna kapitánovy osobnosti byla takřka strašidelná: Čtrnáct dní jsem se plavil s jakýmsi starým mrzákem, s rozbrečeným ustrašením, a tu pojednou, za zběsilé bouře stál z čista jasna přede mnou mořský pirát, člo-

etiivostí a hloubkou, s jakou se zamýšlel Capek nad svým uměleckým osudem, nad tou opravdovostí a mravní hodnotou statečnosti, s níž pojímal svůj zápas o sebe sama a pravdu v životě a umění. Snad nebude mít tato kniha mnoho čtenářů, nelze ji také čísti najejdnou od první stránky do poslední, ale kdo se nad ní skloní, nebo kdo se jen letmo nad některou její stránkou zastaví, pocítí radost a zvláštní silný pocit objevných cest daleko za obzory lidské duše i vesmíru. Cítíme ten pocit bohužel u málo knih. Tato však patří mezi to nejzajímavější, co bylo v těchto letech vydáno. F. Buriánek

Přetištěno ze Zemědělských novin.

KNIHY REDAKCI DOŠLE

Mila Pachnerová: **Život ošetrovatelky.** Předmluvu napsal MUDr. Josef Aul. Obálku a vazbu navrhl arch. Z. Rossmann. Nakl. V. Škubal. Stran 205, 69 Kčs.

věk svrchované autority, jakou jsem poznal zřídka kdy i u Šemonova. Řekl: »Vzhůru proti větru! Zabrat zleva!« a kormidlové kolo se točilo jako věteno v poslušných rukou užaslého vrchního jedníka Januse.

Nechci tě unavovat líčením noci a jitra, které jsme tehdy prožívali, protože to vlastně jaksi k věci ani přímo nepatří. Ale jen ti musím říci, že bych byl stěží ovládl loď, kdybych jí byl velel sám; ukrutně křečkovala ta nevychovaná kobyla. Ale van der Gast jí uměl vrazit udidla do huby, panečku! Viděl jsem už v životě leccjaké chlapičky na moři za různých situací, ale to, co dělal van der Gast za oné bouřlivé noci, bylo skoro kouzelnictví. V rozhodné chvíli, kdy jsme se řítili do vodní propasti, která se měla stát podle mého názoru naším hrobem, odstrčil kapitán Januse od kormidla; a dostal loď z propadliště nahoru. Potom se obdivuhodným způsobem vši silou držel nahore, a kormidlo nepustil z ruky až do konce bouřného nečasu. Čtrnáct hodin jsme ustavičně hleděli do pekelného jícnu, a to uznáš, že je dost dlouho, co? Nedovedu si to sám vysvětlit, ale od té chvíle, kdy van der Gast vzal kormidlo do ruky, jsem věděl s bezpečností: odoláme. A byl i sám Satanáš se byl objevil a usiloval o naše bytí, van der Gast by mu byl odolal, byl by nad ním zvítězil; snad se podíváš těmto slovům, ale kdybys ho byla viděla u kormidla, jako jsem ho viděl já, pochopila bys mé mínění, a docela bys se mnou souhlasila. Budu-li mít někdy ke konci svého života jenom polovic duševní rovnováhy, ba převahy, nad rozběsněným mořem, jakou měl van der Gast oné noci, může být nebe na mne hrdo.

Čtrnáct hodin se kapitán s námi v náruči prodíral strašlivým vlnobitím, nad něž jsem neviděl strašlivější. I když bou-

J. Komárek: **Kavkazská cesta.** Obálka R. Beneš. Vydalo Nakl. pražské akc.

Dr. Jiří Král: **Kde se rozkládal Vyšehrad?** Vydaly Grafické závody V. & A. Janata v Novém Bydžově. Stran 206, 78 Kčs brož.

R. N. dr. Jiří Baum: **Havaj včera a dnes** (Cestopis). Text upravil prof. J. Kubišta. Fotografie autor. Graficky upravil a obálku navrhl Alois Chvála. Nakl. A. Hynek. Stran 117, 72 Kčs brož., 97 Kčs vaz.

Ignazio Silone: **A on se skryl** (Drama o 4 dějstvích). Vydalo Dělnické nakladatelství v Praze. Přeložil L. Kult. V úpravě A. Chlebecky. Stran 143, 50 Kčs.

Bohumil Mach: **Spící město.** Titulní kresba Václav Vorlíček. Obálka a graf. úprava V. Hajný. Vydala Studentská knižtiskárna. Stran 46, 42 Kčs brož.

M. S. Lipecker: **Vlastnické právo v SSSR.** Z ruštiny přeložil dr. A. Ševčík. Obálka Boris Hanš. Nakl. Orbis. Stran 48, 20 Kčs brož.

ře nebyla o mnoho silnější, než byla bouře, s kterou zápasila Scottish Maiden kdysi za mého velení, mám-li vůbec udělat nějaké srovnání, přece jen byla mnohem hroznější, protože jsem cítil, ba byl jsem si tím zcela jist, že »Amelanda je neschopná loď, a odoláme-li, tedy že to bude zážrak.« Jistě se asi v duchu zeptáš »Jak to, žeš to tak pojednou zjistil?« A nemohu ti odpovědět nic jiného, než toto: »Viděl jsem to na van der Gastovi. A kromě toho jsem to vycítoval i z lodí samé, neboť skoky, které dělala, už nebyly selobranou, nýbrž byly to ztřeštěné, neodpovědné kousky. Ale van der Gast ji vytáhl ze svrchované nebezpečí a nás také; čtrnáct hodin visela celá loď na jeho hubeném těle. Ale dostal nás z toho, a víc není třeba vykládat. Jen Bůh ví, jaký to byl nadlidský výkon. Řeklo se jednou o van der Gastovi: stařešina vlečné dopravy. — Muž, který stál oné noci u kormidla, byl coši ještě víc. Byl úctyhodným stařešinou, to je pravda, byl dědem, který vstal z hrobu, aby zahránil své vnuky od záhuby — a to nikoli od zahubení mořem a bouří, neboť takový konec kyne nám všem námořníkům, ale od zahubení ďáblem, jenž usiluje o rušení a zabití vlečné plavby. Van der Gast zápasil oné noci za nás za všechny i za naše děti až do daleké budoucnosti, bojoval s černým mořem vlečné dopravy: s Kwelem.

A zvítězil, holčičko. Zvítězil tak rozhodně a tak nesporně a bezeohledně, že teď vim: Kwelev konec bude příšerný. Kwele bude kapitulovat před silou, před přesilou hned v první vteřině, jakmile se masa jednou vzchopí. Kdy to bude, to nevím, a nikdo to neví. Ale doufám při Pánubohu, že se to ho snad ještě dožijí!

Výňatek ze stejnojmenné knihy slavného holandského autora.

NA DOVOLENOU VERŠE našich národních básníků

Josef Hora:

PROUD

Svazek lyrických básní, neobsažených v žádné sbírce a autorem samým ještě uspořádaný a připravený k tisku. 38 stran, brož. 35 Kčs. Z definitivního souborného vydání spisů Josefa Hory vyšly dosud dva svazky.

KNIHADOMOVA

Zahrnuje sbírky: Domov, Popelka přebírá hrách, Máchovské variace, Jan houslista a Rekviem. 216 stran, brož. 80 Kčs, vaz. 110 Kčs.

JESENIN A PASTERNAK

Překlady jejich veršů. 176 stran, brož. 60 Kčs, vaz. 90 Kčs.

St. K. Neumann:

KNIHAMLÁDÍ A VZDORU

Verše z let 1895—1902. Lyrika vášnivého anarchisty se srdcem překypujícím horoucí láskou k lidem a věcem. 128 stran, brož. 20 Kčs, vaz. 30 Kčs.

BEZEDNÝ ROK

Básnická sbírka vzniklá v osudném roce 1938. 116 stran, brož. 50 Kčs.

ZAMOŘENÁ LÉTA

Básně z let národních pokoření a utrpení, plné víry v konečné vítězství. 120 stran, brož. 45 Kčs.

Fráňa Šrámek:

RÁNY, RŮŽE

Druhé vydání lyrického deníku šestí let národní poroby. 96 stran, brož. 40 Kčs.

Karel Tomán:

BÁSNĚ

II. vydání. Definitivní souborné vydání lyrické tvorby Karla Tomana. 208 stran, brož. 90 Kčs, vaz. 115 Kčs.

ROSTLO STRANOU

Lyrika, kterou básník nepojal do souborných »Básní«, příležitostně básně, roztroušené po časopisech a dosud neuveřejněné verše z pozůstatosti. 48 stran, brož. 27 Kčs.

U KNIHKUPCŮ

FR. BOROVÝ

ZAVAŘENINY

